

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXII

Нови Сад, јул – август 1990
Број 7 – 8

С А Д Р Ж А Ј

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Здравко М. Петровић	Пасљедно-правни уговори
Мирослав Горета	О границама објективности у форензичко-психијатријским вјештачењима
Др Драго Ј. Станковић	Смисао и домашај претпоставке невиности окривљеника у савременом југословенском кривичном поступку

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Владимир Цуцић	Дејство пуномоћја након смрти странке у парничном поступку

ПРАВНА ПРАКСА

Кривично право – Грађанско право

САОПШТЕЊА

Трећи сусрет адвоката Ниша и Новог Сада

Из седнице Управног одбора

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК“ Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом

C O N T E N T S

ARTICLES AND DISCUSSIONS

Zdravko M. Petrović	Legal Contracts of Inheritance
Miroslav Goreta	About the Limits of Objectivity in Forensic and Psychiatric Testifying of Experts
Dr Drago J. Stanković	The Meaning and Scope of Assumptions Concerning the Innocence of the Defendant in Modern Yugoslav Criminal Proceedings

CRITICISM OF LAW PRACTICE

Vladimir Cucić	The Effect of Proxy after the Death of the Party in a Legal Procedure

LAW PRACTICE

Criminal Law — Civil Law

ANNOUNCEMENTS

The Third Meeting of the Lawyers
from Niš and Novi Sad

From a Meeting of the Administrative Committee

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXII

Нови Сад, јул — август 1990

Број 7 — 8

Ч Л А Н Ц И И Р А С П Р А В Е

Здравко М. Петровић
судија Војног суда у Сарајеву

НАСЉЕДНО-ПРАВНИ УГОВОРИ

Закон о наслеђивању ФНРЈ из 1955. године, као и сада важећи закони о наслеђивању република и покрајина, регулишу у поглављу о наследно-правним уговорима четири уговора: уговор о наслеђивању, уговор о будућем наследству и легату, уговор о уступању и расподјели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању. Наведени уговори називају се „наследно-правним” уговорима. Међутим, из садржине овог поглавља закона о наслеђивању и самог наслова постоји несумњива контрадикција. Ово стога што су наследно-правни уговори у правом смислу уговор о наслеђивању и уговор о будућем наследству или легату забрањени изричитим законским одредбама. Друга два уговора — уговор о доживотном издржавању, у бити не производи никаква наследно-правна дејства, већ се ради о класичном облигационом уговору, и уговор о уступању и расподјели имовине за живота, који само дјелимично производи наследно-правна дејства, су допуштена и она регулишту правне послове међу живима.¹

Дакле, наследно-правне уговоре које помиње закон о наслеђивању (или закони о наслеђивању), не можемо схватити као уговоре о наслеђивању који би имали значење ваљаних правних основа позивања на наследство, већ их треба схватити као уговоре с одређеним наследно-правним елементима или боље речено као обвезно-правне уговоре који поред примарно предвиђених и намјераваних обвезно-

¹ Н. Суботић — Константиновић: Наследно-правни уговори, Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада, Београд, 1978, том II, стр. 346 — 347.

-правних ефеката производе секундарно и одређене насљедно-правне ефекте.²

Насљедно-правне уговоре које помиње закон(и) о насљеђивању обрадићемо оним редосљедом којим су поредани у законском тексту. Дакле, предмет нашег разматрања биће прво уговор о насљеђивању и о будућем насљедству или легату, затим уговор о уступању и расподјели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању. Свакако треба рећи и то да ће овом посљедњем уговору бити посвећена и највећа пажња, јер се он и највише јавља у пракси.

1. УГОВОР О НАСЉЕЂИВАЊУ, БУДУЋЕМ НАСЉЕДСТВУ ИЛИ ЛЕГАТУ

Уговор о насљеђивању је правни посао за случај смрти, којим се уговорници међусобно одређују за насљеднике, или један уговорник одређује другог за насљедника.³ Према томе, уговор о насљеђивању је такав уговор код кога се врши располагање имовином за случај смрти и он представља основ за позивање на насљеђе у оним правним системима који га не забрањују. У нашем праву, како у Закону о насљеђивању из 1955. године, тако и у Законима о насљеђивањима република и покрајина, уговор којим неко оставља своју заоставштину или њен дио своје сауговорачу или трећем лицу је ништав. Исто тако, ништав је уговор којим неко отуђује насљедство коме се нада, као и сваки уговор о насљедству трећег лица које је још у животу.

Закон проглашава ништавим и уговор о легату или којој другој користи, којим се један уговорач нада из насљедства које још није отворено, као и уговор којим се неко обавезује да унесе неку одредбу у свој тестамент, или да је не унесе, опозове или не опозове. Уговор о насљеђивању, те уговор о будућем насљедству или легату дозвољен је у већини европских правних система (њемачко, швајцарско, аустријско, француско право и др.), а код нас га је дозвољавао Српски грађански законик. Овим уговором, међутим, нису се могла повриједити права осталих насљедника на нужни дио као што се нужни дио није смио повриједити ни тестаментарним располагањем.⁴

2. УГОВОР О УСТУПАЊУ И РАСПОДЈЕЛИ ИМОВИНЕ ЗА ЖИВОТА

Уговор о уступању и расподјели имовине за живота је двострани формални правни посао *inter vivos* који се склапа између претка и његових потомака или брачног друга. Овим уговором предак за живота

² Б. Визнер: Грађанско право у теорији и пракси, књига II, Осиек, 1967, стр. 83–84.

³ Н. Суботић—Константиновић: Уговор о насљеђивању, Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада, Београд, 1978, том III, стр. 556.

⁴ Л. Марковић: Насљедно право, Београд, 1930, стр. 315.

уступа и распоређује својим потомцима цијелу своју имовину или њен дио, ако се са тиме сагласе сва дјеца и други потомци претка који ће по закону бити позвани на наслеђе.

Најважније карактеристике овог уговора су следеће:

Овај уговор је двострани правни посао, гдје се као уговорне стране јављају предак – уступилац са једне стране и његови потомци, дјеца и брачни друг, са друге стране. Закон о наслеђивању изричито прописује да предак може правним послом међу живима уступити и раздијелити своју имовину својој дјечи и другим својим потомцима.⁵ Из ове законске одредбе може се закључити да овим уговором не може бити обухваћен и брачни друг уступиоца. Међутим, једном другом одредбом⁶ закон прописује да уступилац може уступањем и расподјелом обухватити и свог брачног друга, уз његов пристанак. У случају да брачни друг не буде обухваћен уступањем и расподјелом, његово право на нужни дио остаје неокрњено. У овом случају уступање и расподјела остају пуноважни, само се приликом утврђивања вриједности заоставштине ради одређивања нужног дијела брачног друга дијелови оставиоачеве имовине који су уступљени његовим потомцима сматрају као поклон. Уступање и расподјела имовине су пуноважни само ако су се са тим сагласили сва дјеца и други потомци уступиоцеви који ће по закону бити позвани да наслиједе његову заоставштину. Међутим, уступање и расподјела имовине остају пуноважни ако је потомак који се није сагласио умро прије оставиоца, а није оставио потомка или се одрекао наслеђа, или је искључен из наслеђа, као недостојан.

Уговор о уступању и расподјели имовине за живота је формалан правни посао. Наиме, споразум о уступању и расподјели имовине мора бити састављен у писменој форми и овјерен од стране суда. Приликом овјере судија ће прочитати споразум и упозорити уговараче на посљедице споразума.

Предмет овог уговора може бити целокупна имовина уступиоца или само један њен дио, али само садашња имовина уступиоца. Наиме, уговором се не смије расподјељивати будућа имовина, нити се смије уговарати како ће се расподијелити имовина која се буде затекла у уступиоцевој заоставштини.

2.1. Правна дејства уговора

О правним дејствима уговора о уступању и расподјели у односу на уступиоцевог брачног друга, већ је било ријечи. Овдје ћемо само поменути да се брачни друг може обухватити уступањем и расподјелом само уз његов пристанак, а уколико не буде обухваћен уступањем и расподјелом, његово право на нужни дио остаје неокрњено.

Приликом уступања и расподјеле уступилац може за себе или за свог брачног друга, или за које друго лице задржати право плодо-

⁵ Чл. 109. ЗНБЈХ

⁶ Чл. 115. ЗНБЈХ

уживања на свим уступљеним стварима или на некима од њих, или уговорити доживотну ренту у природи или у новцу, или доживотно издржавање, или какву другу накнаду. Ако су плодоуживања или доживотна рента уговорени за уступиоца и његовог брачног друга заједно, у случају смрти једног од њих, плодоуживање или рента припада у цјелини преживјелом брачном другу до његове смрти, ако није што друго уговорено, или ако другачије не произилази из околности случаја.

Потомци између којих је уступилац раздијелио своју имовину не одговарају за његове дугове, ако није што друго одређено приликом уступања и расподјеле. Повјериоци уступиоци могу побијати уступање и расподјелу под условима предвиђеним за побијање располагања без накнаде. Побијање дужникових правних радњи врши се подизањем тужбе тзв. *actio pauliana*.⁷

Обавеза јемства која последице диобе настаје између сунаследника настаје и између потомака последице уступања и расподјеле имовине које им је извршио предак.

Ако је уговор пуноважан, дијелови који припадају појединим потомцима не морају бити једнаки ни по квалитету ни по величини. Такође се може догодити да су неки од њих под теретима, док други нису. У нашим законима о наслеђивању нема никаквих правила о томе. Француска правна теорија и судска пракса овоме посвећује значајну пажњу.⁸ Приликом расподјеле имовине уступилац води рачуна нпр. о потребама потомака, али расподјела се може извршити и према наклоностима претка према неком од потомака. Међутим, ако се сви потомци сагласе да се изврши расподјела, они не могу касније због величине њиховог дијела побијати споразум.

Кад предак који је за живота извршио уступање и расподјелу своје имовине умре, његову заоставштину сачињаваће само она његова имовина која није била обухваћена уступањем и расподјелом, као и добра која је он накнадно стекао.

Ако се са уступањем и расподјелом није сагласио неки од наследника, дијелови имовине који су уступљени осталим наследницима сматрају се као поклони и са њима ће се последице смрти претка поступити као са поклонима учињеним наследницима. У судској пракси је било оваквих случајева, па је у једној одлуци суда заузет став да се уговор о уступању и расподјели имовине, ако се с њим није сагласио неки наследник сматра уговором о поклону, ако је такав уговор правно ваљан.⁹ Уступљени дијелови имовине ће се сматрати као поклон и у случају када се уступиоцу последице уступања и расподјеле извршених споразумно са свим наследницима роди дијете, или се појави наследник који је био проглашен за умрлог.

⁷ Види чл. 280—285. Закона о облигационим односима.

⁸ Види Planiol—Ripert: *Traité pratique de droit civil français*, 2 ed., t. V, Paris, 1957, стр. 1037—1040.

⁹ Одлука Врховног суда Хрватске Рев. бр. 569/60 од 2.3.1961.

2.2. Престанак уговора

Уговор о уступању и расподјели имовине за живота има, како смо видјели, и облигационоправна и насљедноправна дејства. Начини престанка уговора, дакле, у појединим случајевима могу бити облигационоправног, а у неким другим случајевима насљедноправног карактера. Тако због повреде насљедних права потомака које могу настати као посљедица уступања и расподјеле, уговор ће се сматрати неважећим ако се сви потомци који су живи у моменту уступиоачеве смрти нису сагласили. Такође, уговор ће бити ништав и у случају када се уступиоцу роди дијете после закључења уговора или ако се појави насљедник који је био проглашен за умрлог.

У свим случајевима када је уговор неважећи, свако уступање и расподјела се третира као поклон насљедницима за живота и урачунава се у њихов насљедни дио.¹⁰

Најчешћи начин престанка уговора о уступању и расподјели имовине за живота је опозивање. Уступилац има право да захтијева да му потомак врати оно што је примио уступањем и расподјелом, ако је овај показао грубу неблагодарност према њему. Исто право има уступилац ако потомак не даје њему или коме другоме издржавање одређено послом уступања и расподјеле, или ако не исплати дугове уступиоачеве чија му је исплата наложена истим послом. Појам грубе неблагодарности најбоље је видљив из следеће одлуке суда:

„Првостепени суд је правилно примијенио материјално право када је утврдивши да је туженик својим поступцима и поступцима својих укућана након извршеног даровања испољио грубу незахвалност у односу на своје родитеље као дародавце, тако да су тужитељи били приморани отићи из заједничког домаћинства туженика, захтјеву тужитеља за опозив извршеног даровања туженику — удовољило. При томе приликом оцјене извршеног даровања са стране тужитеља туженику треба имати у виду да је то даровање услиједило уз усмени споразум да ће се туженик бринути о својим старим и немоћним родитељима, па када је тај увјет накнадно отпао, по мишљењу овог Врховног суда, отпао је један од битних увјета под којима су тужитељи извршили даровање своје сину, тј. туженику”.¹¹

Наведени примјер односи се на опозив уговора о поклону, али је карактеристичан за оцјену појма грубе неблагодарности и у случају уговора о уступању и расподјели имовине за живота.

У другим случајевима осим недавања издржавања, када потомак не извршава терете који су одређени уговором о уступању и расподјели, суд ће, водећи рачуна о важности терета за уступиоца и о осталим околностима случаја, одлучити да ли уступилац има право да захтијева

¹⁰ Види Н. Суботић—Константиновић: Уговор о уступању и расподели имовине за живота, Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада, Београд 1978, том III, стр. 587.

¹¹ Пресуда Врховног суда Хрватске Гж бр. 241/79 од 12.6.1979.

враћање дате имовине, или само право да тражи принудно извршење терета.

Потомак који је морао да врати уступиоцу оно што је примио приликом уступања и расподеле, моћи ће да захтијева свој нужни дио послје смрти уступиоца, ако није искључен из наслеђа, нити се одрекао наслеђа. При израчунавању величине његовог нужног дијела дјелови имовине које је оставилац за живота уступио и расподјелио својим осталим потомцима, сматраће се као поклон.

2.3. Питање оправданости уговора о уступању и расподјели имовине за живота у нашем праву

Основни циљ закључења уговора о уступању и расподјели имовине за живота јесте да се предак обезбједи, пошто више сам није у могућности да привређује, те да на тај начин дође до сигурне егзистенције под старе дане. С друге стране, потомци су на овај начин у могућности да добију сва добра на која могу да рачунају и да се осамостале. Овај уговор има своје пуно оправдање и широку примјену у француском праву, које познаје уговор о доживотном издржавању. Код нас, међутим, у пракси изузетно ријетко налазимо случајеве уступања и расподеле имовине за живота. Вјероватни разлог јесте постојање уговора о доживотном издржавању, који је теретни правни посао међу живима, и који на ефикаснији начин обезбеђује и претка и потомка.

Једино оправдање овог уговора види се у намјери претка да бестеретним располагањем уступи своју имовину за рад способнијим и млађим потомцима који на основу овог уговора, ако су се сви насљедници сагласили, стичу и пре смрти уступиоца својину на уступљеним добрима, што за њих значи заснивање самосталне егзистенције.¹²

Може се рећи да уговор о уступању и расподјели имовине за живота, и поред тога што је дозвољен законима о наслеђивању република и покрајина, ипак има малу примјену у нашем праву. Стога се можемо сагласити са оним мишљењима која иду за тим да изражавају сумњу у оправданост уношења овог правног института у наше право.¹³

3. УГОВОР О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ

Доживотно издржавање је правна установа која се јавила још у раном средњем вијеку. Имање које је стекао сељак представљало је њему сигурност да ће у старости себи обезбједити издржавање и његу. Он је

¹² Н. Суботић – Константиновић: Уговор о уступању..., *op. cit.*, стр. 588: „Ово значи за њих можда и заснивање самосталне егзистенције. Уколико би им предак покљонио уступљена добра, некад би се нашли у измењеној ситуацији после његове смрти приликом урачунавања поклона у насљедне делове. С друге стране, ако би им предак тестаментом оставио наведена добра, они не би могли њима располагати све до преткове смрти, а при томе се увек има у виду могућност смањења тестаменталних располагања због повреде нужног дела”.

¹³ Б. Благојевић: Насљедно право, VI изд., стр. 276.

то постигао тако да је имање уступао неком млађем лицу, које ће имање обрађивати и које ће му остати након смрти овог старијег, а за узврат било је дужно старије лице издржавати.

У прво вријеме, јављали су се разни облици доживотног издржавања. Тако је нпр. у скандинавском праву позната установа „arfsal”. Прималац је у накнаду за доживотно издржавање преносио своје цјелокупно имање, али и потпуно потпадао под власт даваоца издржавања, коме је морао да служи док је год био у стању.¹⁴

У западним земљама доживотно издржавање било је често између појединаца и цркве. Ово се оправдало бригом за душу примаоца издржавања, а не коришћу коју је црква имала од тога. Стога се овако закључивање уговора у Њемачкој називало „seelgabe” — предавање душе.¹⁵ Са црквом се овај уговор најраније закључивао у Италији и Швајцарској, а касније у Њемачкој и скандинавским земљама.¹⁶

У нашим крајевима, на основу сачуваних докумената, може се рећи да је установа доживотног издржавања била позната прије доласка Турака. Тако из повеле краља Милутина (1318 — 1321.г.) сазнајемо да је он за 1800 перпера купио од манастира Хиландара три „комата”, на основу којих ће се краљевим калуђерима, који нису припадали манастиру Хиландар, давати, док год буде постојао манастир, „хлеба, вина, масла, сочива, одежде, и обуште и од свег што буде и всеј братији суштеј в манастиру”.¹⁷ „Комати” или „аделфати”, како су се још називали, били су у ствари накнада за вриједност која је дата манастиру.

Податке о установи доживотног издржавања наилазимо и у једној исправи из 1627. године, којом „Вучета Вукманов, из Горњег Доброга, у договору са својом мајком, завјештава цјелокупну своју имовину Цетињском манастиру с тим да владика Рувим узме на себе обавезу о издржавању и сахрани Вучете и његове мајке”.¹⁸ Свакако је занимљива и исправа Владике Петра I Петровића којом он потврђује тестамент „Јагитин, којим она искључује из наслеђства своје удате кћери и имовину завјештава Мојашу Ахимову, који је издржавао до смрти”.¹⁹

Иако је уговор о доживотном издржавању био веома распрострањен међу сеоским становништвом, он није нашао мјесто у буржоаским кодификацијама 19. стољећа. Као разлог се наводи управо чињеница да је због распрострањености међу сеоским становништвом, овај уговор сматран институтом феудалног права.²⁰ Тако Code civil не садржи прописе о доживотном издржавању, иако је овај уговор познат у француском праву под називом „bail à nourriture”. Уговор је закључиван

¹⁴ K. Sepp: Der Leibrentenvertrag, München, 1905, стр.2.

¹⁵ K. Sepp: op.cit., стр. 2.

¹⁶ A. Clausen: Der Verpfändungsvertrag, Basel, 1908, стр.7.

¹⁷ Р. Грујић: Светосавски азили за српске владоце и властелу, Гласник Скопског ученог друштва, књ. 11, 1932, стр. 71.

¹⁸ Никчевић — Павичевић: Црногорске исправе XVI — XIX вјека, Цетиње 1964, испр. бр. 8.

¹⁹ Никчевић — Павичевић: op.cit., испр. бр. 40 и 192.

²⁰ Н. Суботић — Константиновић: Уговор о доживотном издржавању, Београд 1968, стр. 22.

између родитеља и дјеце и њиме су родитељи преносили имање дјечи, уз обавезу издржавања давањем накнаде.²¹ На овај уговор примењују се правила која важе за уговоре уопште и обичајно право, али и прописи о доживотној ренти у одређеним случајевима.

Иако је у Аустрији доживотно издржавање, тзв. „ausgedinge”, било веома познато и распрострањено, ипак Аустријски грађански законик нема одредби о овом уговору. На доживотно издржавање примењују се прописи о реалним теретима из чл. 530. АГЗ.²²

Њемачки грађански законик не регулише уговор о доживотном издржавању, већ за њега, сходно одредби 96. Уводног закона, важе покрајински прописи, ако странке нису уговориле другачије. У овом члану помиње се случај када је уговарање доживотног издржавања везано за пренос земљишта, па уколико странке уговоре доживотно издржавање преносом неке друге ствари, на њега се примењују прописи који важе за доживотну ренту.²³ Доживотно издржавање се може установити у оквиру неког другог уговора, као и изјавом посљедње воље.²⁴

Швајцарски законик о облигацијама регулише уговор о доживотном издржавању као посебан облигациони уговор. У одредбама чл. 521 — 529, овај уговор је цјеловито обрађен, а у погледу оних односа који нису регулисани, примјењују се правила која важе за облигационе уговоре уопште. Швајцарски законик о облигацијама дефинише уговор о доживотном издржавању као уговор са којим се доживотно издржавање уговара у накнаду за пренијету одређену имовинску вриједност. Законик разликује овај уговор од уговора о доживотном издржавању којима се доживотно издржавање даје у накнаду за обећање наслједства. Овај други уговор подлијеже одредбама Грађанског законика за уговоре о наслјеђивању.

Уговор о доживотном издржавању регулишу посебно још и ГЗ Мађарске из 1959, ГЗ Пољске из 1964, ГЗ РСФСР из 1964, те ГЗ ЧССР из 1964. године.

У нашем праву, до доношења Закона о наслјеђивању из 1955. године, нису постојали прописи који су регулисали овај уговор. Ипак, у пракси су били чести и имали су различите облике и називе. Тако су закључивани „уговор о наслјеђивању”, „уговор о заједници живота, рада и имања”, „уговор о предаји” и слично. Код свих ових уговора циљ је био исти — да један од уговорника на другог пренесе својину одређених ствари или нека друга права, а да му други уговорник обавезује да му у накнаду за то пружи доживотно издржавање.²⁵

²¹ Perot—Morel, Marie—Angele: De l'equilibre des prestations dans la conclusion du contrat, Paris, 1961, стр. 90.

²² Н. Суботић—Константиновић: Исто као под 19, стр. 24.

²³ Staudinger: Kommentar zum BGB VI art, 96 EG.

²⁴ Meyer E.—H. Wilhelm: Der Uebergabevertrag, Köln, 1935, стр. 163.

²⁵ У судској пракси наилазимо на одлуке гдје се под формом уговора о поклону у бити закључује уговор о доживотном издржавању (пресуда Врховног суда Црне Горе Гж. бр.100/58 од 19.1.1959.године, Збирка судских одлука, књ. IV, св.2/59, одл.22) или се закључује уговор о заједници живота и рада, чиме се прикрива уговор о доживотном издржавању (пресуда Савезног врховног суда Рев.бр. 887/62 од 26.6.1962, Збирка судских одлука, књ. VII, св.2/1962, одл.178).

3.1. Појам уговора о доживотном издржавању

Уговор о доживотном издржавању је уговор којим се један уговарач обавезује да издржава доживотно другог уговарача, или неко треће лице, а у коме други уговарач изјављује да му оставља сву своју имовину или један њен дио у наслеђе. Дакле, ово је у бити уговор о отуђивању уз накнаду цијеле или дијела имовине која припада примаоцу издржавања у вријеме закључења уговора, чија је предаја даваоцу издржавања одложена до смрти примаоца издржавања. У чл. 120. ст. 1. ЗНСРБИХ изричито је одређено да овај уговор није уговор о наслеђивању, као основу позивања на наслеђе, већ се ради о обичном облигационом уговору са одређеним наслеђноправним елементима.

У пракси се јавља и уговор којим се један уговарач обавезује да доживотно издржава другог уговарача, а други уговарач му за то при закључењу уговора уступа у власништво одређени дио имовине. Ово није уговор о доживотном издржавању, већ обични двострани грађанскоправни уговор који није забрањен у нашем праву.²⁶ То би био уговор о доживотном издржавању *sui generis*.²⁷ За овај уговор важе правила за облигационоправне уговоре, за разлику од уговора о доживотном издржавању који регулише Закон о наслеђивању и на који се примјењују одредбе овог закона. Ова два уговора су несумњиво слична и то по циљу који се жели постићи уговором, а то је издржавање примаоца издржавања. Разлика је у томе што код уговора о доживотном издржавању по ЗНСРБИХ прималац издржавања задржава власништво над имовином до своје смрти, а код овог другог уговора о доживотном издржавању одмах му предаје у власништво имовину која је предмет уговора. Даље, уговор о доживотном издржавању који се закључује по ЗН мора бити закључен у писменој форми, а овај други не треба.

3.2. Карактеристике уговора о доживотном издржавању

Једна од најважнијих карактеристика овог уговора је та да је он настао онда када су се уговарачи договорили око његове садржине, саставили писмену исправу о томе, потписали је, те је овјерили од стране суда. Приликом овјере уговора судија ће прочитати уговор и упозорити уговараче на посљедице уговора. Уговор о доживотном издржавању се не може закључити путем пуномоћника, чиме се жељело дати озбиљност при закључењу уговора.²⁸ Уговор о доживотном издржавању могу међу собом закључити и лица која су по закону обавезна да се међусобно издржавају. Тако овај уговор могу закључити дијете и

²⁶ Види Начелно мишљење проширене опште сједнице Савезног врховног суда бр.8/57, Збирка судских одлука, књ. I, св. I, одл. VIII.

²⁷ Б. Лоза: Облигационо право (посебни дио), Сарајево, 1981, стр.206.

²⁸ Рјешење Савезног врховног суда Рев.бр. 475/59, Збирка судских одлука, књ. IV, св. 3, одл. бр. 393.

родитељ, иако постоји законска обавеза да дијете мора издржавати родитеље. Међутим, дијете може на себе путем уговора преузети далеко већу обавезу него што би иначе то по закону морало.

Уговор о доживотном издржавању се може закључити само у писменом облику, јер у противном овакав уговор неће производити правно дејство. Но, битно је и то да уговор о доживотном издржавању не може произвести правно дејство ни без овјере од стране судије.

Уговор о доживотном издржавању је двострано обавезан и теретан, што значи да за сваку странку уговорницу настају из уговора одређене обавезе, те да сваки уговарач прима накнаду за оно што даје другом. Једна од карактеристика уговора о доживотном издржавању је и та да има елемент алеаторности, јер давалац издржавања у моменту закључења уговора не зна колико ће дуго давати издржавање, одн. колико ће прималац издржавања бити на животу. Код овог уговора, дакле, није извјестан економски ефекат посла који странке уговарају.²⁹

Према чл. 121. ЗНСРБИХ, давалац издржавања може своје право из уговора уписати у јавној књизи, чиме овом уговору даје апсолутно дејство. На овај начин се давалац издржавања обезбјеђује, те прималац издржавања не може изиграти даваоца продајом или поклоном предмета уговора. Ово стога што упис у јавне књиге дјелује *erga omnes* (према свима), те би у таквом случају давалац издржавања могао без проблема ствар одузети од трећег лица.

3.3. Услови за закључење уговора

И код уговора о доживотном издржавању, као и код осталих уговора, мора се водити рачуна о сагласности воља и предмету уговора.

Субјекти уговора о доживотном издржавању су давалац издржавања и прималац издржавања. У правној теорији влада мишљење да прималац издржавања може бити само физичко лице.³⁰ Ово из разлога што је циљ закључења овог уговора обезбеђење егзистенцијалних потреба физичког лица. Физичко лице мора бити потпуно пословно способно. Као прималац издржавања се не би могло појавити ни малолетно лице, јер постоји законска обавеза издржавања малолетника од стране родитеља.

Давалац издржавања може бити свако физичко и правно лице. Као давалац издржавања може се, рецимо, појавити установа која се бави збрињавањем старих и оболелих особа (тзв. „дом старца“), али и било које друго правно лице. У судској пракси наилазимо на одлуку по којој садржина уговора о доживотном издржавању може бити и таквог карактера, одн. састојати се у томе да давалац издржавања смјести примаоца издржавања у дом за старе, и да давалац сноси трошкове

²⁹ Б. Лоза, *op. cit.*, стр. 208.

³⁰ Љ. Милошевић: *Облигационо право*, Београд, 1972, стр. 348.

његовог боравка у дому, да га повремено обилази и на други начин исказује њему пажњу.³¹

Између даваоца издржавања и примаоца издржавања мора постојати сагласност воља, да би уговор био правно ваљан. Уговорне стране се тачно морају споразумјети шта је чија обавеза. Тако се мора знати коју ствар или право преноси прималац издржавања, као и која давања треба да пружи давалац издржавања.

Предмет уговора је двојак, јер су дужници обе уговорне странке. Предмет обавезе даваоца издржавања се састоји у томе да он чини разна давања и чињења у циљу обезбеђења издржавања примаоца издржавања. То може бити нека сума новца која се примаоцу даје периодично, затим обавеза исхране, набавке артикала, лијечење и сл. Предмет обавезе примаоца издржавања може бити нека ствар или неко имовинско право које се може пренијети на даваоца.

Навешћемо уобичајене обавезе странака код уговора о доживотном издржавању, и то оне које се обично јављају у пракси.

Обавезе примаоца издржавања биле би следеће:

— да ствар пренесе у власништво даваоца, одн. да му уступи право на начин како је то одређено уговором. Међутим предаја имовине може бити одложена до смрти примаоца издржавања. У међувремену, давалац своје право, како смо рекли, може обезбиједити уписом у јавну књигу.

— да прими издржавање, одн. испуњење од стране даваоца издржавања како је то уговорено. У случају одбијања пријема, прималац пада у повјерилачку доцњу и сноси посљедице те доцње.

Обавезе даваоца издржавања би биле:

— давање стана даваоцу издржавања (ако је тако уговорено),
— давање хране, пића и сл.,
— задовољење личних и других потреба примаоца (изласци, давање цепарца и сл.),
— њега, лијечење и рехабилитација у случају болести,
— сахрана послје смрти примаоца издржавања према одредбама уговора (обично се уговара сахрана према мјесним обичајима).

Овдје свакако треба поменути и то да давалац издржавања не одговара послје смрти за дугове примаоца издржавања, али се може уговорити да одређеним повјериоцима одговара за постојеће дугове (чл. 122. ЗНСРБИХ).

³¹ Пресуда Врховног суда Војводине, Рев.бр. 766/89 од 15.11.1989; необј.

3.4. Престанак уговора о доживотном издржавању

Уговор о доживотном издржавању може престати на више начина и из разних узрока. Навешћемо оне најважније.

Смрт примаоца издржавања један је од најчешћих узрока за прекид уговора о доживотном издржавању. Уједно, ово је редован начин престанка уговора, јер је циљ уговора, када је у питању прималац издржавања, да буде издржаван до смрти. Смрћу примаоца издржавања уговор престаје да производи даље дејство, он се гаси. Међутим, ако је умро један брачни друг, уговор не би престао уколико је закључен са оба брачна друга као примаоца издржавања.

Уговорне стране могу споразумно раскинути уговор о доживотном издржавању, и након што је почело његово извршење. Уколико се споразумом не одреди вријеме од када дејствује раскид, уговор ће се сматрати раскинутим од дана постизања споразума о раскиду.

Ако према уговору о доживотном издржавању уговарачи живе заједно, па се њихови односи толико поремете, да заједнички живот постане неподношљив, свака страна може тражити од суда раскид уговора. При овоме уопште није од значаја ко је поремећеност изазвао.³² Међутим, о постојању разлога за раскид уговора о доживотном издржавању не може се судити само на основу чињенице што је једна страна тужбом тражила раскид уговора и навела да су односи поремећени, већ се мора утврдити стварни поремећај односа какав се тражи и његови узроци.³³ Без обзира на кривицу за раскид заједничког живота, прималац издржавања има право да тражи противвриједност натуралних давања на које је обавезан давалац издржавања према уговору о доживотном издржавању, јер би се у противном, с обзиром да је тај уговор на снази, давалац издржавања неосновано обогатио.³⁴

Свака страна може тражити раскид уговора ако друга страна не извршава своје обавезе. При овоме треба водити рачуна да прималац издржавања нема право тражити раскид уговора због неизвршења обавезе даваоца издржавања када се уговор у односу на примаоца испуњава, па макар ту обавезу извршавао само један од даваоца издржавања.³⁵ Раскид не би могао тражити ни прималац издржавања који без разлога одбија примати издржавање, иако је давалац спреман извршити своју обавезу.³⁶

Како смо већ рекли, свака страна у случају раскида уговора задржава право да од друге стране тражи накнаду која јој припада по општим правилима имовинског права.

³² Одлука Врховног суда Хрватске Рев. бр. 1069/81 од 7.10.1981, Преглед судске праксе „Наше законитости”, бр. 24, одл. 73.

³³ Пресуда Врховног суда Југославије Гж. бр. 40/64 од 2.6.1964, нав. пр. Закон о наслеђивању СРХ (припремио З. Црнић), стр. 251.

³⁴ Одлука Врховног суда Хрватске Гж. бр. 3856/75 од 4.12.1975, нав. пр. Закон о наслеђивању СРХ (припремио З. Црнић), стр. 256.

³⁵ Одлука Врховног суда Хрватске Рев. бр. 946/79 од 21.11.1979, Преглед судске праксе „Наше законитости” бр. 16, одл. 35.

³⁶ Одлука Врховног суда Хрватске Рев. бр. 1785/84 од 30.1.1985, необј.

Уговор о доживотном издржавању се закључује на неодређено вријеме, те у току његовог извршења може доћи до промијењених околности, које странке нису могле предвидјети у вријеме закључења уговора. У том случају, када наступе промијењене околности због којих је испуњење уговора постало знатно отежано, суд ће на захтјев једне или друге стране њихове односе уредити изнова или уговор раскинути. При овоме суд води рачуна о свим околностима. Поставља се питање које то околности могу бити таквог карактера да утичу на испуњење уговора у толикој мјери да је то, како каже закон „знатно отежано”? У судској пракси наилазимо на одлуку по којој су животни трошкови осјетно порасли и да су се због тога за тужитеља прилике промијениле, тако да је настала ситуација гдје би испуњење уговора за тужитеља било знатно отежано.³⁷ Такве околности могу бити и промијењено здравствено стање примаоца издржавања. Наиме, ако је уговором предвиђено да давалац издржавања даје сваког мјесеца примаоцу одређену суму новаца, а здравствено стање примаоца се погорша да му је поред новаца потребна и њега, ово може бити разлог за раскид уговора због промијењених околности.³⁸ Уопште, можемо рећи да се раскид уговора о доживотном издржавању може тражити увијек када су се након његовог закључења прилике знатно промијениле а ову промјену странке нису претпостављале по редовном току догађаја, нити би под таквим условима закључиле уговор.

Смрт даваоца издржавања не доводи аутоматски до престанка уговора о доживотном издржавању, као што смрт примаоца издржавања доводи до ове посљедице. Наиме, у случају смрти даваоца издржавања његове обавезе прелазе на његовог брачног друга и његове потомке који су позвани на наслеђе, ако они на то пристану. Ако они на то не пристану, уговор се раскида и они немају право да траже накнаду за раније дато издржавање, осим у случају ако нису у стању да преузму уговорне обавезе. Тада могу тражити накнаду од примаоца издржавања.

Суд ће накнаду одредити по слободној оцјени, узимајући при томе у обзир имовинске прилике примаоца издржавања и лица која су била овлаштена на продужење уговора о доживотном издржавању.

3.5. Уговор о доживотном издржавању и стицање станарског права

У пракси се често дешава да се уговор о доживотном издржавању склапа готово искључиво из разлога да би се осигурало стицање станарског права. Наиме, према неким републичким и покрајинским законима о стамбеним односима давалац издржавања може, на основу уговора о доживотном издржавању, стећи својство члана породичног домаћинства носиоца станарског права, али под условом да је одређено

³⁷ Пресуда Округног суда у Загребу Гж бр. 6975/70 од 9.2.1971, необј.

³⁸ Одлука Врховног суда Хрватске Рев. бр. 1739/62 од 6.12.1962, необј.

вријеме живио са носиоцем станарског права. Према Законима о стамбеним односима СР Црне Горе и БиХ, за стицање статуса члана породичног домаћинства потребно је више од пет година. У Војводини није одређен фиксни рок, већ закон наводи „да је заједница живота са носиоцем станарског права дуже трајала”. У Словенији тај рок износи двије године.³⁹ У судској пракси наилазимо на различите судске одлуке. Тако су поједини судови стали на становиште да се на основу уговора о доживотном издржавању не може стећи станарско право, те су такве тужбене захтјеве одбијали.⁴⁰ У правној теорији има мишљења да уговор о доживотном издржавању не треба да буде чињеница на основу које би се стицало станарско право или постајало чланом породичног домаћинства.⁴¹ Овакво становиште се не може прихватити. Потпуно је логично да данас, у изузетно тешким условима за добијање стана, друштво треба омогућити да на основу уговора о доживотном издржавању стекну својство носиоца станарског права. На тај начин друштво ће бити лишено бриге око рјешавања стамбеног питања младих људи, а старе особе ће добити пристојну његу у старости.

Дакле, према садашњим рјешењима у наведеним републикама и Војводини, на основу уговора о доживотном издржавању може се стећи својство члана породичног домаћинства. Ово повољно законско рјешење стога не би требало мијењати.

3.6. Утицај уговора о доживотном издржавању на састав заоставштине

Основно дејство уговора о доживотном издржавању, чак и када је накнада одложена до смрти примаоца издржавања, јесте да имовина која је предмет уговора о доживотном издржавању не спада у заоставштину оставиоца.⁴² Приликом састављања смртовнице дужност матичара је да утврди да ли је умрли евентуално оставио уговор о доживотном издржавању. Ако ово није учинио матичар, то ће бити задатак суда у току припрема за оставинску расправу. Када оставински суд утврди да је оставилац закључио уговор о доживотном издржавању, те да је тим уговором отуђио своју имовину, донијеће рјешење да се заоставштина не расправља. На основу овог рјешења и уговора, давалац издржавања ће моћи пренијети на себе непокретности у земљишно-књижком уреду. Уколико сва имовина није предмет уговора о доживотном издржавању, суд ће расправити питање имовине у оставинском поступку, али само оне која није обухваћена уговором о доживотном издржавању, пошто једино та имовина улази у састав заоставштине.

³⁹ Види чл. 8. ст. 3. Закона о стамбеним односима СР Црне Горе, чл. 6. ст. 2. ЗСО БиХ, чл. 9. ст. 3. ЗСО Војводине, чл. 5. ст. 1. ЗСО Словеније.

⁴⁰ Види С. Михаиловић: Уговор о доживотном издржавању и станарско право, Гласник Адвокатске коморе Војводине, бр. 6/69, стр. 18.

⁴¹ Т. Тумбри: Да ли је уговор о доживотном издржавању правна основа за стицање станарског права, Законитост, бр. 2/90, стр. 311.

⁴² С. Марковић: Наследно право, Београд, 1981, стр. 360.

ЗАКЉУЧАК

Закони о наслеђивању помињу четири наследно-правна уговора: уговор о наслеђивању, уговор о будућем наследству и легату, уговор о уступању и расподјели имовине за живота и уговор о доживотном издржавању.

Уговори о наслеђивању и будућем наследству и легату су ништави *ex lege*, те према томе нису дозвољени у нашем праву.

Уговор о уступању и расподјели имовине за живота је двострани правни посао *inter vivos* који се склапа између претка и његових потомака или брачног друга, којим предак за живота уступа и расподељује потомцима имовину (цијелу или њен дио), ако се тиме сагласе сва дјеца и други потомци који ће по закону бити позвани на наслеђе. Овај уговор има малу примјену у југословенском праву, те се може поставити питање оправданости уношења оваквог уговора у наше право.

Уговор о доживотном издржавању је уговор којим се један уговарач обавезује да издржава доживотно другог уговарача или неко треће лице, а други уговарач се обавезује да му оставља сву своју имовину или један њен дио у наслеђе. Основно дејство овог уговора је да имовина која је предмет уговора о доживотном издржавању не спада у заоставштину оставиоца. Уговор о доживотном издржавању је широко заступљен у југословенском праву.

Мирослав Горета

Клиничка психијатријска болница Врапче—Загреб
Завод за психијатријска истраживања

О ГРАНИЦАМА ОБЈЕКТИВНОСТИ У ФОРЕНЗИЧКО- ПСИХИЈАТРИЈСКИМ ВЈЕШТАЧЕЊИМА

Увод

Постизање што већег ступња објективности представља један од основних циљева у изради форензичко-психијатријских експертиза. Овај критериј требала би, наравно, испуњавати и сва остала психијатријска документација коју користимо у свакодневној клиничкој пракси. Ипак, с обзиром на могуће посљедице погрешних одлука заснованих на форензичким експертизама, с једне стране, те на клиничкој документацији, с друге, разумљиво је да ће се у вредновању судске документације примењивати знатно строжи критерији за све параметре, што се свакако односи и на процјену њене објективности. Апсолутну објективност немогуће је постићи што вриједи не само у антрополошким знаностима — у које, између осталог, сврставамо и све научне дисциплине усмјерене на проучавање психологије и психопатологије човјека — већ и за природне знаности (физика, кемија, биологија и др.) које нам се чине знатно „објективнијим” јер се лакше уклапају у класичне формуле о нужности експерименталне провјере сваког знанственог открића. Уз познате суштинске разлике између хуманистичких и природних знаности које одређују знатно веће могућности објективне процјене у природнознанственим истраживањима, основни фактор који одређује границе објективности добивених налаза јест сам истраживач или точније речено — сметње у комуникацији између субјекта и објекта истраживања (Devereux 1967). Ове ће сметње бити очито веће и чешће ће измицати контроли ако је објект истраживања други човјек и његова психа у којој се збивају врло

сложени, јединствени и експериментално практички непоновљиви процеси. У комуникацији с истраживачем неминовно долази до психолошких интеракција које нужно мијењају истраживачку ситуацију и стога стално представљају потенцијални извор деформација у перцепцији и закључивању. Иако у знатно мањој мјери, ови фактори очито дјелују и у сусрету истраживача с „мртвим” објектом који за њега увијек има одређено психолошко значење које ће у многим случајевима утјецати у правцу мањих или већих одступања од објективне просудбе. Ова искривљења се обично догађају на несвјесној разини, а одређују их цјелокупна структура и динамика личности истраживача: његови страхови, жеље, аспирације, механизми обране и др. Вањске околности истраживачког settinga такођер ће увјетовати различите разине објективности процјене па ће се оне понекад знатно разликовати чак и у вредновању истог објекта (ако је ситуациони оквир истраживања у међувремену промијењен на било који начин). Ако објект истраживања остаје исти, а мијењају се истраживачи онда ће осцилације у ступњу објективности запажања очито бити још и веће (*Duo si contemplatur idem non est idem*). Прихватимо ли реалност ових ограничења моћи ћемо објективније сагледавати стварну знанствену вриједност наших истраживања и јасније одредити домете могућих објективних спознаја.

Све што је претходно речено о границама објективности у истраживачком раду вриједи наравно и у другим релацијама у којима доносимо судове о било којем предмету. *Per analogiam*, то се односи и на форензичко-психијатријска вјештачења којима се настоје добити што објективнији одговори на различита питања која суд поставља вјештаку (урачунљивост, опасност по околину, способност за расуђивање, пословна способност и др.). Овдје се јавља још један додатни проблем који увјетују фундаментално различити начини мишљења и знанственог закључивања у праву, као нормативној и психијатрији као емпиријској знаности (*Gschwind et al.*). Ове разлике доводе увијек изнова до тешкоћа када правник захтијева од психијатра јасно категоризирање неког феномена у нормалу или патологију, разграничења опасног од неопасног понашања, повољне од неповољне прогнозе и сл. Психијатријски начин мишљења опире се крутом категоризирању било којег психичког феномена с обзиром да су сви психички процеси мултидетерминирани; да у свакој патологији истовремено налазимо елементе нормалности; да нема оштре границе између свјесних и несвјесних процеса; да се индивидуални проблеми не могу потпуно разумијети изолирано од групне и социјалне динамике у коју је нека јединка уклопљена итд. Познавање и уважавање ових разлика веома је важно за разумијевање узрока необјективних процјена у форензичко-психијатријским експертизама. Као што је већ речено ту се обично ради о несвјесној динамици што наравно додатно комплицира ситуацију с обзиром да се такве грешке теже препознају и знатно теже коригирају.

Преглед најчешћих ситуација које одређују редукцију објективности у психијатријским вјештачењима

Неки вјештаци се теже сналазе у *перцепцији процесних улога* што се односи и на њихову властиту улогу у судском поступку. Код њих су стога честе осцилације између законски предвиђене улоге помоћника суда и приближавања неким другим улогама као нпр. улози суца, тужиоца, бранитеља и др. Најчешће ће то ипак бити несвјесна идентификација с улогом суца која је често видљива већ у тексту експертизе (моралне дисквалификације испитаника умјесто медицинских дијагноза, нескривене кажњавајуће препоруке умјесто предлагања адекватног третмана и сл.), а на судској расправи то ће бити још уочљивије. Таква идентификација је првенствено увјетована примарним особинама вјештакове личности у којој нема сигурно формираног лијечничког идентитета па се објективни расцијеп између двију спомнутих улога лако рјешава преласком у улогу суца. Уколико се такво понашање вјештака поклапа с несвјесним очекивањем суца и других судионика судског поступка онда је тешко очекивати објективно суђење и доношење рационалних одлука. Експертиза ће у том случају представљати прелиминарну пресуду коју ће суд само формално потврдити и прилагодити законским параграфима.

Структура личности вјештака у највећој ће мјери одређивати његово цјелокупно постављање у комуникацији с окривљеним и са другим судионицима судског поступка. У конфликтним ситуацијама које се неминовно јављају у склопу групне динамике на главној расправи вјештак ће у правилу користити оне обрамбене механизме које и иначе користи када се осјећа угроженим и у другим животним ситуацијама. Познато је да особе с депресивним цртама личности чешће користе идентификацију, потискивање и регресију; ананкастични типови су склонији изолацији афеката, реактивној формацији и пројекцији; хистеричне карактерне црте повезане су с обрамбеним механизмима потискивања, премјештања и пројекције; особе са схизоидним елементима у личности преферирају пројекцију, изолацију и рационализацију. Ова листа може се наравно по вољи проширивати набрајањем других карактерних типова и низа других обрана. За анализу проблема који се обрађује у овом раду важно је знати да те обране такођер представљају претежно несвјесне маневре ега који могу у значајној мјери деформирати перцепцију испитаника или неке друге форензичке ситуације. Тако ће нпр. пројективно интерпретирање испитаниковог понашања обично бити комбиновано с мобилизацијом агресивних, кажњавајућих импулса који ће се, мање или више прикривено, наћи у тексту експертизе. С друге стране идентификација с испитаником доведет ће до знатно блажих оцјена, до премјештања окривљеног у позицију жртве, до сугерирања низа олакшавајућих околности и сл.

Значајне тешкоће могу бити узроковане *трансферно-контра-трансферним проблемима* који су такођер претежно несвјесно детер-

минирани па је стога и њихово препознавање веома отежано. Под трансфером или пријеносом подразумевамо несвјесну актуализацију афеката, реакција и односа из раније биографије пацијента који се преносе у комуникацију с терапеутом. Терапеутове реакције на пацијентове трансферне поруке описују се као контратрансфер или проту-пријенос. Ове реакције јављају се, у већем или мањем интензитету, и у другим интерперсоналним односима, па тако и у односима између испитаника и вјештака. Најчешће и највеће тешкоће јављају се у оквиру нарцистичког трансферно-контратрансферног односа који је управо специфичан за многе категорије делинквената (психопатске личности, гранични случајеви и др.). У овом односу вјештаку се пројективно приписују идеална својства свемоћног родитеља који ће у најкраћем времену ријешити све испитаникове проблеме. Вјештак који има тешкоћа с властитом нарцистичком проблематиком лако ће упасти у такву „клопку” јер она одговара његовом грандиозном selfu (потреби да буде јак, свемоћан, супериоран). Реалитетне околности и ограничења ипак врло брзо доводе до разочарања на обје стране. Испитаник се осјећа фрустрираним и превареним јер су његова очекивања изневјерена, па сада мобилизира сасвим супротне обране (деградација, пројекција, пројективна идентификација и др.) којима апсолутно обезвређује вјештака доводећи у питање његово знање, способност, добре намјере и др. На ове нападе вјештак неријетко одговара контраагресијом јер их доживљава као особну увреду, а не као манифестацију нарцистичког трансфера. Ту се поново отвара могућност доношења претјерано субјективних судова у форензичкој процјени испитаника који се понекад тешко откривају јер су прикривени псеудознанственим формулацијама.

Структура и динамика вјештакове личности одређују и његову специфичну осјетљивост на поједине врсте деликта. Најлакше се ова проблематика препознаје у вјештачењу починитеља сексуалних деликата. Вјештак који потискује или пориче неку властиту сексуалну проблематику (егзибиционистичку, садистичку и сл.) најчешће неће бити објективан у процјени деликта који представља отворено задовољење таквих потиснутих жеља. Овисно о обрамама које ће користити у конфронтацији с таквим случајем, његове ће оцјене ићи или у правцу претјеране заштите или пак у правцу агресивног одбацивања нечега с чим вјештак „не жели имати никакве везе”. Наведени примјер с подручја сексуалне делинквенције не искључује, наравно, јављање сличних проблема и у вези с другим врстама кривичних дјела. Неадекватну реакцију не одређује дјело само по себи, већ ју одређује његово специфично психолошко значење за вјештаково несвјесно. Уколико се ради о проблемима који су ближе предсвјесном или се вјештак с њима конфронтира на свјесној разини, онда су ризици у правцу редукције његове објективности очито знатно мањи.

Тежња да се избјегне дуља комуникација с „неугодним” испитаником такођер може увјетовати редукцију објективности у налазу и мишљењу психијатријског вјештака. Двије су типичне ситуације у

којима се јавља овај проблем. Ако постоји могућност да би испитаник наконведеног вјештачења био упућен на мјеру сигурности у установу у којој је запослен вјештак, може се очекивати налаз који ће више говорити у прилог здрављу и одговорности испитаника што ће резултирати његовим упућивањем у пеналну установу. Ако се такав испитаник већ налази у установи ради провођења мјере сигурности, вјештаци — који су уједно и терапеути — лакше се одлучују на предлагање прекида мјере „с обзиром да је постигнуто задовољавајуће побољшање здравственог стања пацијента па остатак казне може провести у пеналној установи”. У илустрацији овог проблема такође се првенствено указује на несвјесну динамику која детерминира доношење наведених судова. Јасно је да ће се у неким случајевима такве акције водити и са потпуно свјесним намјерама чиме се проблем премјешта у други контекст (који се такође спомиње у наставку овог текста).

Ривалитетна проблематика такође може довести у питање објективност вјештаковог налаза и мишљења. Природна и разумљива потреба да властито мишљење буде исправно, да право буде на нашој страни, код неких вјештака поприма хипертрофиране димензије иза којих се очито крију неки дубљи емоционални проблеми. Доминација емоционалних фактора у форензичкој процјени потискује рационалност у други план па стога и овдје треба очекивати мањкаву објективност. Ривалитетни проблеми јављају се у најразличитијим констелацијама: у односу млађег психијатра према старијем, у односу међу стручњацима који раде у тиму вјештака, у односима међу установама, у односима између вјештака и других судионика расправе итд. Дубља анализа ових односа упућује на неразријешену едипску проблематику, на претјерано нарцистичко инвестирање властитог знања, позиција и титула, на хипертрофирано заступање појединих психијатријских школа и праваца и др.

Осцилације објективности експертиза понекад су увјетоване и *мањкавим моралним интегритетом вјештака*. Овај проблем се може манифестирати у претјераној склоности вјештака да свој налаз прилагоди очекивањима појединих судионика судског поступка. Таквом постављању су нарочито склони вјештаци који имају одређене материјалне или друге непрофесионалне интересе да задрже добре односе с наручиоцем експертизе. У неким случајевима закључци експертизе ће одражавати вјештаков страх од притиска јавности или других значајних ауторитета што се обично догађа приликом вјештачења неких „славних” случајева који у великој мјери узнемиравају јавност (брутална убојства, сексуални, политички деликти и сл.). И овдје ће тек подробнија анализа сваког случаја показати у којој мјери су споменуте „прилагодбе резултат несвјесних процеса или се пак ради о свјесним маневрима увјетованим моралном инсуфицијентношћу вјештака.

Закључне напомене

У раду се наводе неке од најчешћих ситуација које увјетују редукацију објективности налаза и мишљења психијатријских вјештака. Ова питања не представљају специфичну проблематику психијатријског вјештака већ се у мањој или већој мјери могу препознати и код осталих судионика судског поступка. У групној динамици која одређује збивања на главној расправи и која је често оптерећена мобилизацијом интензивних афеката, ова се проблематика додатно потенцира што наравно још више отежава објективно сагледавање ситуације и доношење рационалних судских одлука. С обзиром да се ту претежно ради о несвјесним процесима њихово препознавање је врло отежано што отвара могућност за почињење врло озбиљних грешака у судском поступку. Сврха је овог прегледа да се укаже на значење описаних проблема и на потребу развијања веће сензибилности за њихово препознавање. Постојање свијести о изванредном значењу властитих (несвјесних) емоционалних реакција у доношењу судбоносних одлука о другим људима већ је један значајан корак у превенирању могућих грешака. Перманентна опсервација властитог емоционалног реагирања уз истовремено настојање да се разумију дубљи мотиви понашања других судионика судског поступка бити ће још један корак даље у тим настојањима. Највећу корист представљао би ипак организовани тренинг с различитим облицима практичне и теоријске едукације свих стручњака који су укључени у процес вјештачења и суђења. Властито судјеловање у дидактичким групама, супервизија у рјешавању појединих случајева, рад у Балинтовим групама и др. омогућили би боље и продубљеније разумијевање значења интерперсоналне динамике, несвјесно мотивираних акција, властитих и туђих обраба и др. За сада су могућности за такве облике едукације — за стручњаке изван психијатрије — још прилично скромне и углавном ограничене на веће центре. У перспективи би свакако требало ширити ове могућности, при чему би посебну пажњу требало посветити већем укључивању правника у неке од споменутих облика едукације (с обзиром да су правници до сада имали најмање прилика да се укључе у такву едукацију).

Закључно треба још једном истаћи основну поруку овог чланка која се односи, како на истраживачки рад, тако и на свакодневну праксу форензичког психијатра, али и свих других стручњака укључених у процес вјештачења, суђења или третмана делинквената: *Објективна спознаја није могућа без анализе субјективног у интеракцији између субјекта и објекта истраживања*.

ЛИТЕРАТУРА

1. Devereux G.: From Anxiety to Method in the Behavioral Sciences, Mouton & Co. Den Haag—Paris 1967.
2. Gschwind M., Petersohn F., Rautenberg E.F.: Die Beurteilung psychiatrischer Gutachten im Strafprozess, Kohlhammer, Stuttgart/Berlin/Köln/Mainz 1982.

Др Драго Ј. Станковић
Загреб

СМИСАО И ДОМАШАЈ ПРЕТПОСТАВКЕ НЕВИНОСТИ ОКРИВЉЕНИКА У САВРЕМЕНОМ ЈУГОСЛОВЕНСКОМ КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

„Боље је стотину кривих ослободити,
него само једног невиног осудити”.

Стара правна максима

Увод

Промјена на боље је закон друштвеног живота и људског прогреса. У прошлости је положај окривљеника био веома незавидан, јер је тада важила претпоставка виности током кривичног поступка. Окривљени је морао доказивати своју невиност, а то је, мора се признати, био ђаволски тежак и драматичан, а понекад и веома трагичан задатак. Протеком времена мијењали су се социјални и политички пејзажи друштва, а тиме и процесна позиција окривљеника у кривичном поступку.

Након мрачног средњег вијека и владавине инквизиционог кривичног поступка, први пут је кривично-процесни институт претпоставка невиности формулирана у „Декларацији о правима човјека и грађанина”, као резултат француске буржоаске револуције.

Данас мало која земља није у својем кривичном поступку увела овај значајан правни институт, али у својем специфичном схваћању и дефинирању. Претпоставка невиности окривљеника свакако представља веома сложен феномен сваког кривичног поступка, па и југословенског.

У перспективи која нас овдје занима, ово питање ћемо размотрити у контексту сумарног сагледавања проблема, свјесни чињенице да би за једно комплексније разматрање и излагање недостајала читава једна монографија.

Експликација појма претпоставке невиности

Лексички проматрано, претпоставка, односно пресумпција, – сумирам лат. (*presumere* – унапријед помишљати), значи: основану вјероватност, предмјевање, нагађање, очекивање, наслуђивање, могућност, евентуалност.¹

Правни теоретици сматрају да претпоставке, уопште, постоје „у оном случају кад органи права нису и не могу бити сигурни у то да ли нека чињеница постоји, а они узимају да постоји. Код пресумпције се опажа како се право задовољава вјероватношћу.”² Уопште, правне претпоставке су „од значаја за право, јер се њима отклања терет доказивања правнорелевантних чињеница на страни лица која се позивају на правне претпоставке.”³ Правна наука правне претпоставке дијели на: *presumptiones iuris tantum* (обориве претпоставке), за које законодавац допушта да се докаже да оне постоје и, на *presumptiones iuris et de iure* (апсолутне претпоставке), које су необориве зато што против њих није допуштена употреба никаквих доказних средстава.⁴

Према томе, по својем карактеру, претпоставка невиности окривљеника представља обориву претпоставку, али једино тако да она странка која сматра да такве претпоставке нема, мора доказати ту своју тврдњу.

Према једном аутору, овај правни институт има два бирна значења: „Прво је значење п.н. да невиност не треба доказивати јер се она пресумира. Друго је значење п.н. да претпостављена невиност постаје дефинитивно утврђена када се год не докаже противно (тј. кривња) и претпоставка не обори...”⁵

Очигледно је претпоставка невиности свакако представља својеврсни „*favor defensionis*” (лат. предност одбране), која је успостављена у одредби чл. 3. ЗКП-а, о којем проблему у нашем теоријском приступу не постоји јединствено гледање, о чему ће бити ријечи нешто касније.

Законска формулација претпоставке невиности и компаративни осврт

Законска формулација овог института у чл. 3. ЗКП-а, гласи овако: „Нико не може бити сматран кривим за кривично дјело док то не буде утврђено правоснажном пресудом”.

¹ Братољуб Клаић, Рјечник страних ријечи, МХ, Загреб, 1978, стр. 1085.

² Проф. Берислав Перић, Правна знаност и дијалектика, „Народне новине”, Загреб, 1962, стр. 173.

³ Правна енциклопедија, „Сав. администрација”, Београд, 1979, стр. 1046.

⁴ Проф. Олег Мандић, Систем и интерпретација права, „Народне новине”, Загреб, 1971, стр. 190.

⁵ Проф. Мирјан Дамашка, Рјечник кривичног права и поступка, „Информатор”, Загреб, 1966, стр. 257 (Коаутор проф. Златарић).

Чињеница да се у цитираној формулацији не садржи ријеч „н е в и н”, код извјесних аутора процесуалиста представља разлог дилеме у погледу постојања претпоставке невиности у нашем кривичном поступку.

Постојећа негативно дата формулација овог института у чл. 3. ЗКП-а, досљедно је пренијета из нашег Устава (чл. 181. став 4).

Ако погледамо како је претпоставка невиности формулирана у општим међународним правним документима о правима човјека и основним слободама, онда слика изгледа овако:

Према Општој декларацији о правима човјека (чл. 11. став 1), формулација претпоставке невиности гласи овако: „Свако ко је оптужен за кривично дјело има право да буде сматран невиним док се на основу закона кривица не докаже на јавном претресу на којем су му обезбијеђене све гаранције потребне за његову одбрану.”⁶

Међународни пакт о грађанским и политичким правима, претпоставку невиности формулира овако: „Свако ко је оптужен за кривично дјело има право да буде сматран невиним све докле док се његова кривица на основу закона не докаже.”⁷

Видимо да је у суштини ова формулација скоро идентична са оном у Општој декларацији о правима човјека.

Незнатна модификација формулације претпоставке невиности налази се у Европској конвенцији о заштити права човјека и основних слобода, која дословно гласи: „За свакога ко је оптужен за кривично дјело важиће претпоставка да је невин све док се по закону не докаже да је крив.”⁸

Интересантно је да формално-правно све социјалистичке земље Источне Европе познају претпоставку невиности и да је у њиховим односним законима она формулирана негативно, слично као и у нашем Закону о кривичном поступку. Примјернице, у Закону о кривичном поступку ЧССР, у члану 2, формулација гласи: „Све докле, док донешеном и правомоћном осуђујућом пресудом не буде утврђена кривица за извршење дјела лица, позваног на кривичну одговорност, не може се сматрати к р и в и м.”⁹

Сличне су формулације ове претпоставке и у другим источним социјалистичким земљама.

У земљама Западне Европе егзистира ова претпоставка која је по својој формулацији слична оној из Опште декларације о правима човјека.

Добија се утисак као да је наш законодавац слиједио примјер социјалистичких земаља Источне Европе, када је прибјегао негативној формулацији. Макар формулација претпоставке невиности у себи не

⁶ Архив за правне и друштвене науке, бр. 4/1968, стр. 640.

⁷ Архив за правне и друштвене науке, бр. 4/1968, стр. 651.

⁸ Архив за правне и друштвене науке, бр. 4/1968, стр. 764.

⁹ Уголовий процесс в европейских социалистических государствах, Юридическая литература, Москва, 1978, стр. 27.

садржи изричито ријеч „невиним“, не може се негирати да она у себи инволвира и садржи све битне атрибуте претпоставке невиности. Јер једно небитно лексичко разликање не даје никакав ни логички нити пак правни основ за извођење закључка да ова претпоставка није садржана у нашем Закону о кривичном поступку, односно да јој се домет сужава и своди на „радну хипотезу“. Међутим, постојеће рјешење из чл. 3. ЗКП-а изазива различита мишљења.

Аналитичко разматрање неких становишта о питању претпоставке невиности

Када је ријеч о егзистентности, карактеру и домаћају дјеловања претпоставке невиности, теоријска становишта наших процесуалиста се у знатној мјери разликују и конфронтирају међусобно. Ово њихово разликање односи се како на тумачење законске формулације овог института, тако и његово одређивање у систему кривичнопроцесних појмова и његовог домаћаја у кривичном поступку. Различита теоријска полазишта о томе и различите премисе условљавају и њихове различите закључке и ставове. Неке најзначајније ставове изложићемо на овом мјесту са критичким опаскама.

Поред процесуалиста који претпоставку невиности афирмирају и оних који је убрајају у основна начела нашег савременог кривичног поступка, у нашој процесуалистици присутни су и аутори који постојање овог института у нашем кривичном поступку негирају, дајући за своје становиште бројне логичке аргументе и разлоге.

Тако, према проф. Т. Васиљевићу, одредба чл. 3. ЗКП-а „не садржи такву пресумпцију ни у овој одредби, нити се из система Закона, или из правног система као целине може извући... Не видимо како би се пресумпција невиности могла извести из једне одредбе, у којој се реч „невиност“ и не помиње.“¹⁰

Становиште проф. М. Грубача је скоро идентично са наведеним становиштем проф. Васиљевића. Проф. Грубач, поред осталог, каже слиједеће: „Да ли је окривљени крив или невин видеће се тек на крају поступка, који се води да би се решило то питање. До тада је окривљени у једној специфичној процесној ситуацији у којој се показује као сумњив...“¹¹

Ова два аутора сматрају да се према невином не би могле примењивати принудне мјере које се према окривљеном примјењују, као што су притвор, тјелесни преглед, лични претрес и друго.

¹⁰ Проф. Т. Васиљевић, Коментар ЗКП-а, „Служ. лист“, Београд, 1977, стр. 10.

¹¹ Проф. М. Грубач, Заштита права човека у југословенском кривичном поступку, ЈРКК, бр. 4/1977, стр. 129.

Принудне мјере у кривичном поступку нису саме себи сврха, већ се примјењују у циљу финализације поступка. Ако је окривљеник за јавног тужитеља сумњив, он за суд остаје претпостављено невин све докле, док се то не утврди правомоћном судском одлуком. Према томе, примјена присилних мјера има јасно одређени *ratio legis* и то не може бити ваљани доказ теоријској поставци о непостојању било какве претпоставке невиности. Јер, једно „овакво схватање које сумњиво лице сматра обилежјем појма окривљеног током целог кривичног поступка, од његовог покретања до правомоћног окончања, ипак не може се прихватити. Оно није у складу са динамиком кривичнопроцесних појмова...”¹²

Додуше, претпоставка невиности у нашем Закону о кривичном поступку има само ограничено дејство, али она постоји као правни институт и није ју могуће негирати *in toto*. Друга је ствар колико она у пракси има своју функцију, јер и најбољи процесно-правни институт могуће је спекулативно заобилазити и умањивати његово процесно дејство. Повијесни смо свједоци како ова претпоставка није уважавана у тзв. политичким процесима, у којима је истина *argiōe* „била спозната”, а оптужени *argiōe* био окривљен. Његова одбрана, макар и, уз асистенцију најбољег бранитеља, је представљала само копрцање у мрежи немоћног субјекта. За функционирање и признавање ове претпоставке, потребна је друштвена клима и поштовање владавине права, а не владавине идеологије и монолитне политике.

Друго становиште према којему пресумпција невиности егзистира у нашем Закону о кривичном поступку, има бројније присталице, али и ту постоје одређене разлике у погледу њеног вредновања, стагуирања и домаћаја.

Према становишту проф. Д. Димитријевића, споменута претпоставка „чува поштовање према његовој личности, отклања сваку предрасуду и доприноси његовој равноправности у спору са тужиоцем; ствара окривљеном простор за слободно кретање у поступку.”¹³

Поставка др Димитријевића је прихватљива, јер иде у прилог признавању пресумпције невиности и схваћању окривљеника као процесног субјекта.

Невина резонирању др Б. Чејовића, „практично значење претпоставке невиности састоји се у томе да она допушта да се једно лице прогласи кривим за извршење кривичног дела, само онда када је кривица доказана, тј. потврђена солидним и убедљивим доказима.”¹⁴

Наведено становиште је прихватљиво, али када исти аутор истиче на истом мјесту да је „ЗКП у чл. 3. увео овакву одредбу као један од својих принципа”, онда тврди превише.

Становиште да је „претпоставка невиности једно од начела нашег кривичног поступка, које важи све до правомоћности осуђујуће

¹² Др Загорка Симић—Јекић, Претпоставка невиности окривљеног у Закону о кривичном поступку, ЈРКК, бр. 4/1977, стр. 25.

¹³ Проф. Д. Димитријевић, Кривично процесно право, Београд, 1975, стр. 130.

¹⁴ Др Б. Чејовић, Претпоставка невиности..., П.Ж., бр. 4—5/1968, стр. 30.

пресуде”, заступају и Обрад Цвијовић и др Драгомир Поповић, чиме јој придају веће значење него што она као правно процесни институт има. Међутим, стоји дио тврдње ових аутора када истичу слиједеће: „Доследно претпостављеној невиности окривљени није дужан да доказује своју невиност, али он на то има право, па то чини када оцени (он или његов бранилац) да је то целисходно...”¹⁵

Такођер пресумпцију невиности окривљеника убраја у „основна начела нашег кривичног поступка” и аутор Д. Вујичић.¹⁶

Овакво становиште према којему се претпоставка невиности убраја у „основна начела” нашег кривичног поступка, с правом трпи критику и теоријски није прихватљиво. А то највише с разлога, што „противуречност коју садржи у себи самој — могућност утврђивања супротног од оног што она предвиђа — спречава ову претпоставку да се уврсти у основне, опште и посебне кривичнопроцесне принципе.”¹⁷

Проф. М. Дамашка признаје постојање пресумпције невиности у нашем кривичном поступку, одређујући јој доста ограничен домашај. Наиме, да „из те претпоставке слиједи да се при ослобођењу окривљеног од кривичне одговорности не смије правити разлика између случаја кад је невиност окривљеног утврђена и случаја кад због поманкања доказа кривња није утврђена али остаје сумња у могућност њеног постојања... Тиме се исцрпљује дјеловање п.н. па је погрешно проглашавајући је правним институтом ширег дјеловања.”¹⁸

Ми сматрамо да, ипак, дјеловање претпоставке невиности има нешто шири домашај него што сматра проф. Дамашка.

Према становишту проф. Вауга „пресумпција невиности није садржана у чл. 3. ЗКП... да та пресумпција не одговара ни логици ни правном стању ствари.”¹⁹ Међутим, аутор ову пресумпцију, ипак, изводи из одредби члана 218, ст. 2 и чл. 316. ЗКП. Овај аутор држи да је „претпоставка окривљеникове невиности само радна хипотеза с помоћу које у току доказивања одређујемо терет доказа, што је било неопходно учинити, да се доказивање постави методички и у складу с извјесним принципима. Као правна претпоставка... није у контрадикцији с вјероватношћу да је окривљеник крив, која може постојати, да би кривични поступак могао започети.”²⁰

Мора се признати да је аутор у својем становишту донекле у праву, нарочито када тврди да претпоставка невиности у току поступка доказивања одређује терет доказивања. Међутим, принуђени смо да и поред апсолутног поштовања аутора, на овом мјесту изнесемо неке критичке опаске на изложено становиште:

¹⁵ Обрад Цвијовић и др Д. Поповић, ЗКП, „Прив.штампа”, Бгд, 1977, стр. 2.

¹⁶ Д. Вујичић, Основна начела поступка..., ЈРКК, бр. 3/1975, стр. 462.

¹⁷ Др З. Симић—Јекић, О.с., стр. 19.

¹⁸ Проф. М. Дамашка, О.с., стр. 257.

¹⁹ Проф. В. Вауг, Југославенско крив. проц. право, Књига друга, Друго издање, „Информатор”, Загреб, 1978, стр. 30. и даље.

²⁰ Ibidem.

Као прво, може се констатирати да ауторово становиште представља својеврсну теоријску синтезу и модификацију двају диспаратних становишта о претпоставци невиности у нас, што смо их малочас изложили.

Друго, не произлази претпоставка невиности из одредби чл. 218. ст. 2. и чл. 316. ст. 5. ЗКП-а, како тврди проф. Вауер, него из чл. 3. ЗКП-а, а одредбе из 218. ст. 2. и чл. 316. ст. 5, гледе пресумпције невиности, деривирају из одредбе чл. 3. ЗКП-а.

Треће, ни логички нити правно није у праву проф. Вауер када тврди да нема противурјечности између пресумпције невиности окривљенога и вјероватности да је крив. Напротив, према нашем схваћању, овдје се ради о двије непомирљиве и противурјечне вјероватности у старту процеса и трајања до правомоћности. Наиме, вјероватност да је окривљени крив, проистиче из тезе јавног тужитеља, док претпоставка невиности којом се претпоставља вјероватност да није крив све дотле док се не докаже супротно исходом кривичног поступка. Дилему између ове двије вјероватноће ријешити суд својом одлуком, када иста постане правомоћна, промовирајући једну од двије вјероватноће у извјесност, тиме да и за случај помањкања доказа, када остаје само сумња у кривицу окривљеника, суд пресуђује у корист окривљеника у смислу правила „in dubio pro geo”.

Четврто, тврдња аутора да поштовање личности човјека и хумано схваћање према окривљенику у кривичном поступку, немају везе с претпоставком невиности, већ да произлазе из наших хуманих друштвених схваћања, није нетачна у свом првом дијелу, али је неприхватљива у дијелу којим се негира веза између поштовања личности окривљеника и претпоставке окривљеникове невиности.

Ми сматрамо да и поред доста накарадне и негативне формулације у одредби чл. 3. ЗКП-а, претпоставка невиности проистиче из тог прописа. Јер, „помоћу претпоставке невиности, која прати окривљеног, успоставља се његова равноправност са тужиоцем и обезбеђује му се правилан третман у поступку.”²¹

Према томе, постојање претпоставке невиности у нас има свој веома јаки *raison d'être*, или, како исправно каже ауторица, „претпоставка невиности успостављена је не због тога што нису довољни докази о супротном, већ као брана и препрека непоштовању личности, односно гаранција хуманог поступка.”²²

Проф. Водинелић иде нешто даље када тврди да „суштина пресумпције невиности јесте у томе да Закон третира окривљеног као невиног све до правоснажне осуде, упркос верзијама јавног тужиоца, па чак и евентуално датом признању... Када не би постојала и дјеловала пресумпција невиности, ово не би био случај. Овдје је формална логика подређена правној норми...”²³

²¹ Др Д. Димитријевић, Варијације расправног начела у кривичном поступку, *Анали ПФ у Београду*, бр. 4/61, стр. 468.

²² Др З. Симић—Јекић, *О.с.*, стр. 38.

²³ Др В. Водинелић, *О правној природи пресумпције невиности*, *Зборник ПФ у Сплиту*, 1968, стр. 141.

Дакле, наше аналитичко и критичко разматрање наше процесуалистике о пресумпцији невиности је показало, да у нас постоје углавном два теоријски супротна становишта, двије апсолутне крајности у приступу и аргументацији проблема. Унутар теоријског круга аутора, који више-мање признају постојање ове пресумпције у нашем поступку, постоје осјетне разлике и неуједначене варијације.

Наше је становиште да ова претпоставка постоји и да је статуирана у одредби члана 3. ЗКП-а, а да се понешто рефлектира и на одредбе чл. 218. ст. 2. и чл. 316. ст. 5. ЗКП-а, те да има своје одређено дјеловање. Јер, када тако не би било, онда бисмо морали да признамо постојање и дјеловање пресумпције невиности.

Домашај дјеловања претпоставке невиности окривљеног

Аспект дјеловања ове претпоставке ваља гледати са процесне стране окривљеника и његове одбране уопште и појединачно.

Свако нарушавање права на одбрану окривљеног повлачи за собом и нарушавање института претпоставке невиности. И обрнуто, у случају игнорирања пресумпције невиности, нарушава се право окривљеног на одбрану.

Гледано из угла претпоставке невиности, терет доказивања није на страни окривљеног, него на страни јавног тужитеља и судског органа. Али, ако му конвенира да доказује, он на то има право.

Институт претпоставке невиности има неке везе са принципом објективне истине из члана 15. ЗКП-а. Како принцип објективне истине, тако и пресумпција невиности захтијевају да се пресуда заснива само на истинитим доказима; пресуда не може бити утемељена на никаквим претпоставкама, нити пак на сумњивим доказима. Према томе, недоказана виност, јесте доказана невиност. У сумњи дјелује правило „*in dubio pro reo*”.

По својем карактеру, претпоставка невиности је објективна категорија. Унутрашње убјеђење јавног тужитеља у виност окривљеника има субјективни карактер, оно никако не утиче на пресумпцију невиности.

У контексту права на одбрану у ширем смислу, а с обзиром на претпоставку невиности, окривљени и његов бранитељ једноставно могу да ћуте. Дакле, окривљени има право на ћутање, које проистиче из одредбе чл. 218. став 2. ЗКП-а, која одредба деривира из члана 3. ЗКП-а. Терет доказивања је на другој процесној страни, али не треба искључити ситуације када је у интересу окривљеног да он и његов бранитељ поспјешују терет одбране и својим приједлозима указују на изворе доказа. Окривљени ће бити принуђен да у случају кривичног дјела клевете доказује истинитост својих тврдњи.

Током поступка суд мора да разријеша кривичну ствар на законит начин и „истинито и потпуно утврди чињенице које су од важности за доношење законите одлуке.”

Гледе претпоставке невиности као обилежја појма окривљеног и елемента равноправности процесних странака, органи кривичног поступка су дужни с „једнаком пажњом испитивати и утврдити и чињенице које терете окривљеника и чињенице које му иду у прилог.”

У сваком случају, када суд извршава правосудну функцију у кривичном процесу, дужан је дејствовати објективно, одговорно штитећи процесна права тога човјека од било каквих незаконитих повреда. Једна од таквих процесних гаранција јесте претпоставка невиности.

У коначном исходу кривичног поступка, једна од двију процесних вјероватноћа мора бити промовирана у извјесност. Јер, како већ знамо, у кривичном поступку, једна према другој стоје двије вјероватноће: једна је на страни тужитеља која произлази из понуђених доказа, с једне стране, и, вјероватноћа која проистиче из претпоставке невиности у корист окривљеног, с друге стране. Прва вјероватноћа је логички постулирана (ако јесте), а друга на страни окривљеника је условна, јер проистиче из једне законске претпоставке која би се и могла, коначно, испоставити, када суд коначно одлучи о конкретној кривичној ствари.

У процесни дуел наступају тако два неједнако наоружана бојовника, али са истим надама и различитим циљевима — оба желе и теже да докажу своју тезу, која је опречна са оном другом, супротном и ничим помирљивом. Суд ће у крајњем исходу поступка разријешити дилему, када ће бити одлучено о обије вјероватноће, дакле и о судбини претпоставке невиности. Јер, законодавац је овом претпоставком желио да процесне странке донекле изједначи на старту и током трајања кривичног поступка. У овом поступку а priori није ништа ријешено унапријед, већ то бива posteriori кад је већ све сазнато и познато о дјелу и евентуалном починитељу. Дакле, суд ће тада одлучити о судбини окривљеног: крив или невин?

Закључни критички осврт

У свјетлости изложених стајалишта и чињеница, сматрамо да је у прилог значења претпоставке невиности окривљеника могуће дати неке основне констатације, које би се састојале у овоме:

Претпоставка невиности у нашем кривичном поступку има свој смисао, али му судска пракса даје опсег и садржину, што може да варира од случаја до случаја.

П.н. се рефлектира и у домени установљавања објективне истине, тиме да обавезу за доказивање кривице оптуженог и обарање ове претпоставке ставља у дужности правосудних кривичних органа.

П.н. својом суштином и садржајем упозорава све учеснике у кривичном поступку да не испуштају из вида функцију овог законског института, те да чувају достојанство окривљеника и штите његова процесна права.

П.н. пружа могућност и даје право окривљенику да се одлучи да ли ће током кривичног поступка да ћути или да са својим бранитељем наступа активно против тезе оптужбе.

П.н. садржи у себи смисао који се састоји у томе да окривљениковом дјеловању обезбиједи широку могућност процесног понашања ради заштите од неоснованих оптужења да је извршио одређено кривично дјело.

П.н. представља једну од битних гаранција за положај и права човјека и кад је осумњичен и окривљен. Окривљени је човјек против којег се води кривични поступак и не може се током поступка сматрати учиниоцем кривичног дјела. Коначно, дејство претпоставке невиности састоји се у томе што она представља средство за отклањање априорне кривице учиниоца кривичног дјела.

Судска пракса морала би ревитализирати дјеловање ове претпоставке, нарочито у случајевима политичких деликата, у којима се улази са доста апропорности почињеног дјела и кривице оптуженог.

A de lege ferenda, наш законодавац требао би се потрудити да редефинирањем формулације из члана 3. ЗКП-а, ову одредбу досљедније усклади са одредбом члана 11. став 1. Опште декларације о правима човјека.

Потребно је и сада и увијек изнова истицати, да је „за наше друштво од свих најбитнији задатак да до крајњих граница осигура и заштити основна начела и механизме за заштиту права и слобода човјека и његовог људског достојанства.”²⁴

Хуманизација нашег кривичног поступка морала би бити стварна, а не тек привидна. Морала би бити садржана у стварним процесним односима, а само у формалним, а понекад и „хипократским прокламацијама”.²⁵

Судска правда у нас мора проистицати из суштине владавине права а не из дневне политике и идеолошких постулата. Пуно дјеловање и поштивање претпоставке невиности у многоме може допринијети да се постојећи баласт инквизиторности сецира и одбаци у корист начела контрадикторности, демократичности и хуманости кривичног поступка. Управо у томе и јесте пут истинске хуманизације кривичног поступка у нас, укључујући пуну демократску контролу над њим.

²⁴ Проф. Љубо Бавцон, Јединство кривичног права — да или не?, ЈРКК, 1972, стр. 607 и 616.

²⁵ Проф. М. Дамашка, Процесне последице употребе доказа добивених на недозвољен начин, „Наша законитост”, 1966, стр. 23.

Владимир Цуцић
судија Врховног суда Војводине

ДЕЈСТВО ПУНОМОЋЈА НАКОН СМРТИ СТРАНKE У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

I

Уговор о пуномоћству и престанак пуномоћја смрћу странака

Уговор као и други правни посао може се предузети и преко заступника. Овлашћење за заступање заснива се на Закону, Статуту или другом општем акту, акту надлежног органа или на изјави воље заступаног (пуномоћје). Уговор који закључи заступник производи правно дејство непосредно за заступаног и другу уговорну страну под претпоставком да је заступник обавестио другу страну да иступа у име заступаног или да је друга страна то морала знати из околности посла односно да је то могла закључити. Пуномоћје као овлашћење за заступање на основу изјаве воље заступаног заснива се правним послом између властодавца и пуномоћника, и за пуноважност уговора о пуномоћству захтева се испуњење услова који се траже за настанак уговора уопште. Закон о облигационим односима (ЗОО) регулише заступање и пуномоћје као облик правног посла,¹ али имајући у виду приступ овог разматрања према постављеној теми, пажњу треба обратити на питање пословне способности властодавца и пуномоћника као једног од битних услова закључења уговора о пуномоћству, и случајеве престанка пуномоћја.

Што се тиче пословне способности, важе општа правила о пословној способности са утврђеним дејствима њене евентуалне мањкавости.² Поред опозива властодавца, престанка правног лица на било којој страни, пуномоћје престаје и смрћу пуномоћника и смрћу властодавца као физичких лица, сем у два случаја: ако се започети посао након смрти властодавца не може прекинути без штете по његове правне следбенике или ако је пуномоћје дато тако да важи и за случај смрти даваоца, било

¹ Видети одредбе о настанку обавеза из уговора, посебно чл. 84, 85, 89–94. ЗОО.

² Чл. 56–59. ЗОО.

по његовој вољи или по природи посла. Тако престаје пуномоћје по одредби чл. 94. ЗОО. Пуномоћ по правилу престаје смрћу властодавца. Поред ових начина, по природи ствари, пуномоћ престаје и испуњењем посла, протеком рока, наступањем раскидних услова ако је тако ограничена, губитком пословне способности пуномоћника, а може престати и по основу посебних закона.³

Ради потпунијег сагледавања проблема који могу настати после смрти странке у парничном поступку и дејства пуномоћја издатог пуномоћнику те странке, са присутним разликама у мишљењима и ставовима судске праксе око примена појединих одредаба парничног поступка, указује се на поједине приказе и мишљења:

– Уговор о пуномоћству чини посебну врсту уговора о налогу. Он је вид непосредног заступништва, код кога се правни послови преузимају у име и за рачун властодавца, па стога и делују непосредно према њему. ЗОО регулише уговор о пуномоћству делимично општим одредбама о заступању, а делимично одредбама уговора о налогу, тако да се и на престанак пуномоћја аналогно примењују и одредбе о смрти и престанку налога (чл. 767–769). Кад је властодавац умро, пао под стечај или потпуно или делимично лишен пословне способности, пуномоћ престаје у часу када је пуномоћник сазнао за догађај због кога овлашћење престаје.⁴

– „Смрћу физичког лица – пуномоћника, престаје пуномоћ јер она, пошто је пуномоћство по свом карактеру лично, не прелази на наследнике. Наследници су пак дужни да о смрти пуномоћника обавесте властодавца у складу са правилима о престанку важења налога услед смрти налогопримца (чл. 767. ст. 2. Закона). Истовремено, ови би били дужни да предузму мере за заштиту интереса налогодавца односно властодавца. И престанком правне личности даваоца пуномоћства исто не прелази односно не наставља се у односу на правне следбенике властодавца, сем ако се пуномоћнички однос не може прекинути без штете по интересе правних следбеника”.⁵

II

Потенцирани однос пуномоћства и његов престанак смрћу уговорних страна треба посматрати и кроз положај странке у парничном поступку. Због тога би можда, прикладнији наслов даљег излагања био: Како утиче смрт странке на ток парничног поступка и какве све правне ситуације могу наступити.⁶

³ Нпр. Закон о предузећима одређује начин заступања, пуномоћје са овлашћењима, ограничењима и њихов престанак (чл. 169–175).

⁴ Др Мирса Мијачић, Облигациони уговори, Савремена администрација, Београд 1988.

⁵ Коментар Закона о облигационим односима, редакција проф. др Борислав Т. Благојевић и проф. др Врлета Круљ, Савремена администрација 1980, страна 260 – уз коментар чл. 94.

⁶ Међу првим који је ове проблеме анализирао унутар судске праксе је Димитријевић Милош, судија Окружног суда Шабац – видети његов приказ: Како утиче смрт странке на ток парничног поступка, Правни живот бр. 6, Београд 1964.

Способност бити парнична странка подразумева пре свега постојање правне способности, а затим и пословне способности. Тужилац или тужени у парници може бити сваки онај који може бити носилац права и обавеза по материјалном праву. Способност бити парнична странка, дакле, одговара редовно појму правне способности. Парнична способност као способност пуноважног предузимања радњи у поступку, и да радње њеног противника и суда буду према странци пуноважно предузете, условљена је пословном способношћу, због чега се у науци и назива процесном пословном способношћу. Однос између два процесно-правна појма начелно је исти као и однос одговарајућих материјално правних: Правна способност је услов за пословну, а способност бити парнична странка је услов за парничну способност. Ко нема прву, не може имати ни другу, али способност да буде странка у поступку није условљена и парничном способношћу.⁷ У том случају парнично неспособну странку заступа законски заступник, старалац или друго лице одређено Законом.

Постојање странке је процесна претпоставка парничног поступка и „у току целог поступка суд ће по службеној дужности пазити да ли лице које се појављује као странка може бити у поступку и да ли је парнично способно, да ли парнично неспособну странку заступа њен законски заступник и да ли законски заступник има посебно овлашћење кад је оно потребно”. Ова изричита одредба чл. 82. Закона о парничном поступку (ЗПП) одређује да без странке нема ни парничног поступка, јер ако се овај недостатак процесне претпоставке постојања поступка не отклони, следи одбацивање тужбе у смислу чл. 83. став 5. ЗПП-а. У питању је недостатак такве природе који спречава даље вођење парнице. И баш због тога што је суд дужан да у току целог поступка пази по службеној дужности да ли лице које се појављује као странка може бити странка у поступку, недостатак тог својства и чини битну повреду одредаба парничног поступка из чл. 354. став 2. тач. 10. ЗПП-а. Треба се подсетити на формулацију ове законске одредбе, која постојање апсолутне битне повреде одредаба парничног поступка одмах и на самом почетку везује за недостатак правне способности лица које је учествовало у поступку („Учествовало лице које не може бити странка у поступку“...), па тек онда и за недостатак парничне неспособности. То је и логично, јер као што је наглашено, без правне способности нема ни парничне способности. Овакав оштар став грађанског судског поступка има своје правдање и у самом циљу поступка – у остваривању ефикасне правне заштите субјективних грађанских права грађана, правних лица и др. субјеката којима суд може признати својство странке ако им то својство није признато посебним прописима.⁸ А ко може бити странка у парничном поступку одређено је чл. 77. ЗПП. У првом реду, то може бити свако физичко лице и правно лице, а затим и други субјекти којима се то својство признаје у поступку.

⁷ Др Боривој Познић, Грађанско процесно право, Савремена администрација 1970.

⁸ Видети чл. 1. и 77. ЗПП, са коментарима у књигама напомена под 7.

Анализом наведених одредаба парничног поступка, а полазећи од чињенице да је човек личност у праву само док је жив и да смрћу престаје да буде личност, намеће се закључак да *странка у поступку не може бити умрло лице*.⁹ Смрт (престанак живота) је и правна чињеница која доводи до престанка субјективитета физичког лица.¹⁰ Најважније правно дејство смрти (као и дејство проглашења лица за умрлим) је престанак права и обавеза умрлог лица, услед чега се јавља потреба регулисања свих правних односа у којима се то лице налазило до своје смрти тј. поставља се питање наслеђивања — ступање неког лица у односе на место умрлог. Али, не може се ступити у све односе које је умрли био засновао за живота, већ само у оне које је по природи ствари то могућно и чије наследно право дозвољава. Наслеђивању су подобни имовинско-правни односи, али ни они не сви. Тако, личне службености, уговори закључени с обзиром на лична својства тзв. *intuitu personae*, не наслеђују се.

Према томе, иако је пуномоћнику дато овлашћење да може вршити све радње у поступку, а странка односно њен законски заступник умре или постане пословно неспособан или ако законски заступник буде разрешен дужности, наследник односно нови законски заступник може опозвати пуномоћје, а догле је пуномоћник овлашћен да и даље предузима радње у поступку. Пуномоћнику који није адвокат, смрћу странке престају овлашћења која се у пуномоћју морају изричито навести (чл. 100. у вези са чл. 96. ЗПП).

III

Процесно овлашћење пуномоћника да и након смрти странке и даље предузима парничне радње у поступку до опозива наследника, треба повезати и са условима (не) прекида поступка из чл. 212. тач. 1. и 2. и наставка поступка из чл. 215. ст. 1. ЗПП. Истовремено то процесно овлашћење треба посматрати у међусобном унутрашњем односу парничне странке и пуномоћника засноваога на уговору о пуномоћству и његовог представљања према суду и супротној странци једностраном

⁹ Из судске праксе:

— Против умрле особе не може се водити парнични поступак, па нити ни на начин да јој се постави старатељ. ВСХ, Преглед судске праксе бр. 5/147 и 152.

— Страначку способност физичка особа стјече рођењем а губи смрћу. Не може се стога парнични поступак водити против умрле особе. ВСХ, Гж. 4621/74, Преглед бр. 7/233.

— Умрла особа не може бити странка јер је смрћу престала њена особност. ВСХ, Гж. 380/77, Преглед 14/313.

— Не може се на плаћање обавезати умрла особа. Постоји битна повреда одредаба парничног поступка кад се изреком пресуде на плаћање досуђене накнаде штете обавезује тужени који је у току поступка умро. ВСХ, Преглед 14/339.

— Код процесне сукцесије физичка особа која је умрла, правна особа која је престала постојати и особа која је иступила из парнице губе својства странке прије него што се поступак заврши. Веселко Шепаровић, судија ВСХ, Странке и судјеловање трећих особа у парници, Наша законитост бр. 9—10, Загреб 1989.

¹⁰ *Mors omnia solvit*: Смрт све плаћа. Смрћу се човек ослобађа од одговорности. Смрћу престају све обавезе (умрлога).

изјавом странке као властодавца дате у писменом облику пуномоћја или на записнику код суда (чл. 89—101 ЗПП). Целокупни однос умрле странке — пуномоћник — противна странка — суд, треба сагледавати и према резултату поступка, већ предузетим парничним радњама и последицама са могућим правним ситуацијама. Једна од њих је и конфузија као резултат стицања страначких улога у једној личности односно странци. Овлашћење пуномоћника да након смрти странке врши и даље све радње у поступку, не значи и предузимање штетних радњи или оних које не би биле у интересу наследника. Међутим, на ово питање одредбе парничног поступка немају директан одговор, па њега нема ни у чл. 100. ст. 1. ЗПП. Строгим тумачењем ове одредбе произилази да пуномоћник који је адвокат до опозива пуномоћја од стране наследника може да врши и овлашћења из чл. 95. ст. 1. ЗПП-а, а што би значило да може: да поднесе противтужбу, да повуче тужбу — противтужбу, да призна тужбени захтев или да се одрекне тужбеног захтева, да закључи поравнање, да поднесе правни лек и да се одрекне или од њега одустане. Јер, такве изјаве као парничне радње од непосредног су утицаја на ток поступка са могућим неповољним исходом парнице на штету наследника (изузев радње подношења правног лека), наравно под условом да они претходно изричитом вољом нису дали пристанак или одобрење на предузете радње.

IV

Смрт лица — странке пре него што је парница почела тећи (пре достављања тужбе туженом)

По једном мишљењу, у таквом случају личност странке не постоји, и суд треба да одбаци тужбу укидајући све радње као ништаве. При томе није од значаја да ли странку заступа пуномоћник. Ако је лице које је тужено умрло још пре подношења тужбе, треба позвати тужиоца да исправи тужбу тако што ће уместо туженога тужбом обухватити његове правне следбенике, а ако тужилац тако не поступи у остављеном року, тужба ће се одбацити. Оваква мишљења преовладавају и у судској пракси¹¹, и резултат су правилног тумачења одредаба парничног поступка да умрло лице не може бити странка у поступку, а посебно, да не може такво лице пре подношења тужбе бити странка јер је смрћу престало бити физичко лице. По другом гледишту, које се заснива на томе да се смрћу властодавца није угасило овлашћење

¹¹ Судска пракса:

— Пуномоћник којем је дато овлашћење да покрене парницу и врши радње у поступку, не може поднијети тужбу ни вршити парничне радње ако је властодавац умро прије покретања парнице. ВСХ, Гж. 380/77, Преглед бр. 14/78.

— Ни пуномоћник коме је дато овлашћење да покрене бракоразводну парницу не може тужбу за развод брака поднети после смрти властодавца. ВСЈ, Рев. 193/72, Билтен судске праксе бр. 36.

— У случају смрти туженог видети и одлуке ВС БиХ, Гж. 783/73 и ВСС С. 450/77, Информатор бр. 2054/73, бр. 2578/78, и ВСС — Оделење у Н. Саду, Гж. 945/65.

пуномоћника на подизање тужбе и заступање у поступку, које је мање строго, парница би могла да тече, с тим што у току поступка треба извршити корекције или исправке према правним следбеницима умрле странке и поступак према њима усмерити.¹² Ово гледиште би се могло бранити тумачењем одредаба парничног поступка о овлашћењу из пуномоћја издатог адвокату уколико је властодавац после тога умро. Гледиште је ипак у супротности са процесним принципом поступка да само физичко лице (чл. 77. ст. 1. ЗПП), што значи и живо, може бити странка у поступку. Правило овлашћења пуномоћника да и даље предузима радње у поступку из чл. 100 ЗПП-а, према правилном тумачењу, односи се на парницу која је већ почела да тече а странка је после подношења тужбе и у току поступка умрла.¹³ Смрт неког лица пре покретања парничног поступка искључује потребну законску претпоставку постојања странке — правне способности, услед чега и нема странке у парничном поступку, а за постојање овог поступка потребне су две странке, тужилац и тужени. Једна од њих је недовољна за постојање поступка.

V

Смрт странке и прекид поступка

Према одредби чл. 212. тач. 1. ЗПП-а суд ће увек прекинути поступак кад странка умре или изгуби парничну способност, а нема пуномоћника у тој парници, а прекид настаје и у случају смрти законског заступника странке или му престане овлашћење за заступање (тач. 2), уз исти услов да странка нема пуномоћника. Тако прекинути поступак наставља се према одредби чл. 215. став 1. ЗПП-а, тек кад наследник умрле странке, старалац заоставштине или нови законски заступник преузме поступак или га суд на предлог противне странке позове да то учини. На основу оваквих законских формулација следи закључак да се парнични поступак не прекида ако је умрла странка у току парнице имала пуномоћника. И даље, поступак се у том случају наставља са пуномоћником умрле странке и суд би могао да предузима све што је потребно за даљи ток парнице и расправљање и коначно, да донесе мериторну одлуку. Тако се долази и до најважнијег питања: шта је то што је потребно за даљи ток парнице и да ли се главна расправа може закључити у парници где постоји једна парнична странка и пуномоћник друге умрле странке.

У случају смрти странке која нема пуномоћника, не би требало да има тешкоћа и проблема око одређивања странаčkih улога у даљем току парнице. На место умрле странке у парницу као странка ступа његов наследник и са њим се поступак довршава. Овде је смрт изазвала

¹² Видети књигу др Боривоја Познића (под бр. 206), као код 7.

¹³ Слично предузимању радњи код престанка пуномоћја или налога — чл. 94. ст. 3. и чл. 767. ст. 4. ЗОО, и отказа из чл. 99. ст. 4. ЗПП.

сметње у поступку, настао је застој до појаве наследника, али се поступак наставља прихватањем парнице од стране наследника умрле странке. Али, шта ће бити ако се на предлог противне стране наследници и други који преузимају парницу (по чл. 215. ст. 1. ЗПП) изјасне да не прихватају своје учешће као странке уместо умрлог односно да не желе да га заступају, или изостану са рочишта одређеног по предлогу за наставак поступка. До оваквих ситуација најчешће долази због супротних интереса умрле странке и његових наследника односно законског заступника. Закон ова питања није регулисао и ту већ настају сметње процесно правне природе које могу утицати на ток поступка и исход парнице, а могу бити присутне и у случају да умрла странка има пуномоћника (нпр. наследници умрле странке који сазнају за парницу обавесте суд да опозивају пуномоћје и да не желе да ступе у парницу са другим сличним изјавама, или умре и странка која нема пуномоћника, или наступи конфузија и др.). Да ли је суд дужан да донесе решење о наставку или обустави поступак. Решење није обавезно ако наследник умрле странке преузме поступак. Код одбијања преузимања или неодазивања на позив суда за преузимање поступка, може ли суд и мимо његове воље да одреди наставак поступка одређујући га истовремено странком у поступку. Може ли суд да процењује све конкретне околности као што су: да не постоје разлози за даљи прекид (као код става 2. чл. 215. ЗПП) и да би било оправдано и потребно да се поступак заврши, руководећи се циљем поступка, обавезом да се поступак спроведе без одуговлачења и без злоупотребе права (из чл. 10. ЗПП) и да би то све било целисходно за коначно решење односа међу странкама. Таквом проценом суд би могао дозволити наставак поступка и кад се наследник томе противи, слично као код преиначења тужбе (чл. 190. ст. 2. ЗПП) или код постављања привременог стараоца заоставштине.¹⁴ Процена се односи на противљење наследника умрлог туженог, а питање је и каква би она била код одбијања тужилачке улоге странке. Треба ли суд да код таквог противљења решењем обустави поступак, одбаци тужбу (применом чл. 83. и 109. ЗПП) пошто нема тужилачке странке или да применом правила поступка о повлачењу тужбе и противљењу туженог када је иначе потребан његов пристанак (чл. 193. ст. 2. ЗПП), настави поступак одређујући као тужиоца његовог наследника. На сва ова питања ни судска пракса није дала сигурне одговоре.¹⁵

¹⁴ „Кад су наследници непознати или непознатог боравишта, као и у осталим случајевима кад је то потребно, суд ће поставити привременог стараоца заоставштине који је овлашћен да у име наследника тужи или буде тужен, да наплаћује потраживања и исплаћује дугове, и уопште да заступа наследнике” — чл. 130. ст. 1. Закона о наслеђивању СЛПВ

¹⁵ Из судске праксе:

— Грађанско правни сукцесор не може се противити процесној сукцесији, те постаје процесна странка часом који је релевантан за грађанско правну сукцесију, а то је смрт странке, ВСХ, Бж. 112/83.

— Поступак који је био прекинут услед смрти странке која није имала пуномоћника у тој парници, наставља се кад њени наследници преузму поступак или кад

У теорији је водеће мишљење да суд својим решењем проглашава преузети поступак и у случају да наследник или друго позвано лице не преузме поступак, и даље са њиме тече парница. Ни овде нема јасног одговора на питање ко је у наставу поступка странка и шта је са изричитом изјавом наследника умрлог тужиоца да нема правног интереса да настави поступак.¹⁶ Можда би одговор био: о наставу поступка суд одлучује конститутивним решењем, па и поред противљења наследника и других позваних лица (у смислу чл. 215. ст. 1. ЗПП), правилном оценом свих околности и чињеница (напред истакнутих у излагању), одредити наставак поступка уз њихово учешће у поступку, а наследника умрлог одредити странком у даљем току поступка, с тим што погрешна процена може довести до апсолутне битне повреде одредаба парничног поступка из чл. 354. став 2. тач. 10. ЗПП-а. Овај одговор има своје упориште и у ранијим правилима бивших Грађанских судских поступака.¹⁷

VI

Даљи ток парничног поступка након смрти странке која има пуномоћника

Као што је већ наглашено поступак се неће прекинути кад странка умре или изгуби парничну способност, а у тој парници има пуномоћника (чл. 212. ст. 1. ЗПП).

Иако се поступак не прекида, што у судској пракси и није било спорно, смрт странке може утицати на нормалан ток парнице и на овлашћења пуномоћника, а ово и ради тога што наследник умрле странке може опозвати пуномоћје дато пуномоћнику. Да би се наследник могао изјаснити о датом пуномоћју потребно је да зна за парницу и да пуномоћје постоји, односно да о томе на неки начин буде обавештен. У противном, он не би био у могућности да користи ово своје право. У остваривању права суд иначе помаже свим учесницима поступка, па би ради тога био дужан да застане са поступком, обавести наследника о постојању парнице и позове га да се изјасни (слично као

их суд на предлог странке позове да то учине, а све дотле поступак остаје прекинут. Зато суд није овлашћен да позове тужитеља да уреди тужбу означавањем наследника умрлог туженика, па нити одбацити тужбу кад по том налогу није поступљено. ВСХ, Преглед бр. 11 из 1986.

— Преузимање поступка од наследника умрле странке суд мора одлучити посебним решењем. ВСВ, Гж. 724/77.

— Поступак се наставља са умрлим тужиоцем, јер његови наследници нису пристали да на његово место ступе у парницу. Пуномоћник умрле странке не може оказати пуномоћ након смрти странке. Виши суд у Новом Саду, бр. Гж. 2057/89.

— Видети и судску праксу из прилога напомене под бр. 9.

¹⁶ Видети раније већ означене књиге и коментаре као под 7 и 8.

¹⁷ Грађански парнични поступак из 1921 (& 465—475), и Законик о судском поступку у грађанским стварима из 1929 (& 220—221).

и код наставка поступка у смислу чл. 215. ст. 1. ЗПП) о пуномоћју умрле странке, а самим тим и о преузимању парнице и даљем вођењу поступка. С друге стране, и суд треба да сазна за наследнике умрле странке, што ће неки пут (зависно од врсте спора, предмета расправљања, постојећег сродничког односа странака и др.) бити и отежано, па се поставља и питање такве активности суда, пуномоћника и супротне странке. Овакво поступање суда представља и његову дужност да води рачуна о процесној економији поступка са начелом забране злоупотребе процесних овлашћења (чл. 10 ЗПП). Као што предузетим потребним парничним радњама пуномоћник доприноси бржем завршетку парнице, што му је и дужност, него у случају застоја изазваног код прекида поступка, исто тако може утицати без своје кривице на одуговлачење и на евентуални негативан исход парнице у односу на страну коју заступа, све у зависности од тока поступка, потребних предлога ради провођења доказа и утврђених спорних чињеница. По правилу, спорне околности, потребне доказе и које чињенице треба утврђивати да би се постигао одређени циљ парнице, пуномоћник сазнаје непосредно од странке коју заступа, а смрћу странке та се нит прекида и пуномоћник долази у ситуацију да се и ради тога обраћа наследницима умрле странке односно лицима која иначе могу опозвати пуномоћ. Тако се најчешће и успоставља потребан контакт између пуномоћника и наследника умрле странке, и на даљи ток поступка утиче њихов међусобни однос и правни интерес наследника за парницу. Наследници обично преузимају парницу и евентуална измена пуномоћника не ствара сметње у поступку. Оваквим начином поступања који представља активно суделовање у поступку пуномоћника умрле странке, њених наследника, друге странке и самог суда, отклања се могућност да се и даље умрло лице третира као странка у поступку, и да не дође до непотребне конфузије, до које најчешће долази код наслеђивања у парницама имовинско правних односа, поближе својинско правних. Овај начин суделовања суда и странака у поступку је и најчешће, услед чега изостају проблеми процесно правне и материјално правне природе.

Међутим, неки проблеми ипак постоје због различитих решења у судској пракси. Понекад се одредбе парничног поступка – да прекид поступка не наступа кад умрла странка има пуномоћника који је овлашћен да може вршити све радње у поступку (најчешће адвокат), тумаче строго, мимо других одредаба поступка. То доводи до става да поступак треба завршити са умрлом странком и да је њен пуномоћник дужан да и даље у име такве странке врши радње у поступку, па чак и онда када се појављују наследници са одређеним процесним изјавама да не желе да ступе у парницу, да неће да наставе поступак, да нису заинтересовани, да одустају од тужбе и да немају никаквих захтева према супротној странци и сл. Уз такве изјаве, понекад иде и противљење пуномоћника са отказима пуномоћја. Примера ради, ево неких од тих ставова:

– Првостепеним решењем обустављен је поступак након отказа пуномоћја пуномоћника адвоката који је уследио после смрти тужиоца

кога је заступао, уз образложење да наследници тог умрлог тужиоца нису пристали да уместо њега ступе у парницу. Другостепени суд је укинуо то решење и одредио наставак поступка по тужби умрлог тужиоца и по притивтужби против истог умрлог лица, сматрајући да је отказ пуномоћја без дејства и да је пуномоћник дужан да и даље заступа умрлог тужиоца.¹⁸

— Првостепеним решењем као неподобна за расправљање одбачена је тужба ради тога што је пуномоћник тужиље који је адвокат отказао пуномоћје након њене смрти. И поред датог отказа пуномоћник је предузео потребне радње у поступку и изјављује жалбу против наведене одлуке, која се и уважава и другостепеним решењем предмет враћа на поновно суђење по тужбеном и притивтужбеном захтеву иако је у образложењу ове одлуке изнето мишљење да су се стекли услови за прекид поступка у смислу чл. 212. тач. 1. ЗПП-а а с обзиром да тужиља више нема пуномоћника.¹⁹

Не улазећи у посебну оцену правилности одлука у приказаним примерима, треба истаћи да у оба случаја судови нису посветили довољно пажње конкретним околностима и нису у потпуности оценили настале процесне ситуације, јер је изостао приступ који је у претходном излагању наглашен. Уколико је наследницима умрлог тужиоца, код првог примера, саопштен отказ пуномоћја уз сазнање о постојању парнице, онда отказ производи дејство и према њима, те није било потребе да и они посебно опозову пуномоћје. Отказом пуномоћја престало је овлашћење из њега и лице које је до тада заступало умрлог тужиоца то више не може чинити. Првостепеном суду преостаје да одлучи о даљем току поступка, зависно од изјава наследника и супротне странке. Уколико не дође до наставка поступка са тужилачком странком у личностима наследника умрлог лица, поступак се може прекинути због смрти странке која више нема пуномоћника (чл. 212. тач. 1. ЗПП). У другом примеру, наследницима уколико их има и ако већ нису обавештени, треба саопштити отказ пуномоћја, а независно од тога и овај поступак се може прекинути са истих разлога као и претходни.

VII

Поред приказаних процесно правних сметњи, проузрокованих смрћу странке, намеће се и питање: Кога треба означавати као странку у даљем току поступка и у писмено израђеној одлуци а нарочито у пресуди, уколико суд ипак одлучи да заврши поступак са пуномоћником умрле странке. И у решавању овог питања пракса судова није уједначена. Тако неки судови поступају као да догађај смрти није ни наступио, као да смрт странке не повлачи никакве промене у погледу

¹⁸ Решење Општинског суда у Новом Саду, П. 5371/87 и Вишег суда у Новом Саду, Гж. 2057/89.

¹⁹ Решење Општинског суда у Бечеју, П. 541/89 и Округног суда у Новом Саду, Гж. 1113/90.

страначке улоге. У уводу пресуде умрло лице се и даље означава као тужилац односно тужени. У изреци пресуде умрло лице се обавезује на плаћање новчаних износа, предају државине ствари, иселење из стана, трпљења и друге чинидбе, већ према томе какав је предмет тужбеног захтева и основ спора. Можда треба извршити другачије означавање, као покојни, умрли или бивши, што се у пракси ређе чини. У сваком случају, и једно и друго поступање противно је процесним одредбама парничног поступка о томе ко може бити странка у поступку и службеној дужности суда да у целом току поступка пази на то. Обавезивање умрле странке на одређене чинидбе може довести у питање извршење судске одлуке. У овом правцу треба указати и на судску одлуку према којој се умрла особа не може обавезати на новчано плаћање. Постоји битна повреда одредаба парничног поступка кад се изреком пресуде на плаћање досуђене накнаде штете обавезује тужени који је у току поступка умро.²⁰

VIII

Извршеним излагањем нису обухваћени поступци из специфичних парница брачно породичних, статусних и других односа на које се примењују одредбе Закона о парничном поступку. На неке од ових односа примењују се посебна правила поступка постављена другим законима, који због наступања неке статусне чињенице или из других разлога одређују таква правила поступка у којима смрт лица производи дејства на пуномоћје и парничне радње различите од до сада изложених. Брак престаје смрћу супружника, и у спору за развод брака суд ће обуставити поступак ако је тужена страна умрла. Нема ни прекида поступка а пуномоћје престаје. Пуномоћник тужиоца у овом спору није после смрти тужиоца овлашћен да и даље води поступак, и он једино може по овлашћењу наследника тужиоца продужити већ започети поступак у циљу утврђивања основаности тужбе (чл. 59, 74 и 75 Закона о браку САПВ). Насупрот томе, код утврђивања очинства тужба се може поднети и после смрти лица које тужилац сматра оцем, а подноси се против наследника умрлог лица (чл. 33. Закона о односима родитеља и деце САПВ). Затим, ако посебним законима нису одређена друга правила сходно се примењују одредбе ЗПП, а оваква примена одредаба парничног поступка важи и за ванпарнични и извршни поступак. Доследно томе, на исти начин треба прихватити и ово излагање тј. да оно обухвата и друге личне, породичне, имовинске и друге грађанско правне односе, у којима се примењују или нису искључена правила парничног поступка са наглашеним дејствима која настају после смрти странке.

²⁰ Одлука ВСХ, Гж. 3620/77, Преглед бр. 14/339.

Изложени процесно правни поремећаји редовног тока парнице настали због смрти странке у поступку без обзира да ли има или нема пуномоћника, имају и великог материјалног правног значаја за странке и за заштиту њихових легитимних права. Основни материјално правни проблем који може настати након смрти странке иако има пуномоћника у парници, настаје из односа наслеђивања, права и обавеза наследника и дејства радњи пуномоћника или пропуста да се оне изврше.

Наслеђују се ствари (и права) на којима појединац има право својине које постоје у часу његове смрти, што и чини основ наслеђивања према материјалном праву о наслеђивању — Закону. Наслеђивање је универзална сукцесија и на наследнике прелазе не само права него и обавезе — терети, који су постојали у часу смрти парничне странке. Пуномоћник је дужан да штити интересе заступане странке, али даном њене смрти почиње да штити и интерес њених сукцесора све дотле док они не опозову пуномоћје, јер на њих прелазе права и обавеза умрлог.

У исходу свега напред изложеног (у оквиру задате теме), а имајући у виду општи интерес странака у остваривању њихових грађанских права у парничном поступку и улоге суда у пружању правне сигурности и законите заштите, изводе се *закључна разматрања*:

— Физичко лице као странка након своје смрти не може више бити парнична странка односно учесник овог поступка, и о томе суд по службеној дужности пази у току целог поступка.

— Његови наследници преузимају парницу у затеченом стању, с тим што о даљем току поступка зависно од њиховог изјашњавања и предлога противне странке, суд одлучује на основу савесне и брижљиве оцене настале процесне ситуације. Приликом одлучивања о преузимању парнице од стране наследника, уколико је они претходно сами не преузму, суд је дужан да оцени да ли би то било целисходно за коначно решење односа међу странкама.

— Пуномоћник до опозива пуномоћја и даље врши процесне радње, али су оне (сада) условљене интересом наследника и суд неће уважити и дозволити радње преузете на њихову штету. Овлашћење из пуномоћја се ограничава сазнањем суда за постојање наследника, и од тог момента ни пуномоћник адвокат не би могао да врши радње у поступку које имају суштинско дејство да парница престаје тећи: да поднесе противтужбу, да повуче тужбу — противтужбу, да призна тужбени захтев или да се одрекне тужбеног захтева, да закључи поравнање и да се одрекне или одустане од правног лека.

— Одредбе члана 100. ст. 1. и члана 212. тач. 1. ЗПП-а не искључују примену других одредаба парничног поступка а нарочито не оне које одређују ко може бити странка у поступку са обавезом суда да о томе води рачуна по службеној дужности у току целог поступка (чл. 77. ст. 1, 82, 83. и 354. ст. 2. тач. 10. ЗПП). Суд може закључити главну расправу са пуномоћником умрле странке ако су наследници непознати или

непознатог боравишта, као и онда када је потребно да се од странке отклони каква штета која би у то време могла nastati.

Изложено разматрање и напис треба схватити као покушај да се уочени недостаци појединих процесних ситуација и чињеница, које у пракси настају због недоречених и непотпуних правила парничног поступка, отклоне са подстицајем за размишљање и у пракси изналажења правилних процесних решења у циљу повећања судске ефикасности и уопште пружања правне заштите у грађанско правним односима.

КРИВИЧНО ПРАВО

ИЗДВАЈАЊЕ СПИСА

(Чл. 83. и 333. ст. 3 ЗКП)

Издвајање списка на којима се не може заснивати судска одлука може се извршити и након доношења првостепене пресуде, ако је то пропуштено да се изврши у ранијим фазама поступка.

Првостепеним решењем одлучено је да се из списка кривичног предмета издвоји записник о саслушању сведока, касније оптуженог М.С. Решење је донео председник већа првостепеног суда након доношења пресуде. Оспоравајући правилност првостепеног решења бранилац оптуженог је у жалби истакао да је спорни спис морао бити издвојен још у фази истраге, а поготово пре подизања оптужног акта и доношења првостепене пресуде, налазећи да се, у противном, веће упознало са садржајем издвојеног списка. Врховни војни суд је жалбу одбио као неосновану.

Из образложења:

„Жалба браниоца оптуженог С. је, пре свега, неоснована у погледу навода да је спорни спис морао бити издвојен још у фази истраге, односно пре подизања оптужног акта. Ово са разлога што је могућност издвајања списка на којима се не може заснивати судска одлука предвиђена и у каснијим фазама поступка, као на при-

мер на главном претресу, или у жалбеном поступку. Наиме, одредбом члана 333. став 3. ЗКП, предвиђено је да веће првостепеног суда, након завршеног доказног поступка, може одлучити да се ови записници издвоје из списка и одвојено чувају, ако није раније донесена одлука о њиховом издвајању. Исто тако, одредбом члана 370. став 5. ЗКП, предвиђено је да судија известилац, ако утврди да се у списима налазе записници и обавештења предвиђена у члану 83. ЗКП, достави списе првостепеном суду, пре одржавања седнице другостепеног већа, да председник првостепеног већа донесе решење о њиховом издвајању из списка и по правноснажности решења да их у затвореном омоту преда истражном судији ради чувања одвојено од осталих списка. Према томе, ако је председник већа првостепеног суда, дужан да донесе решење о издвајању списка када судија известилац примети да се у списима налази и такав спис који се мора издвојити, онда је утолико пре издвајање могуће када председник већа сам уочи спис који се мора издвојити. Дакле, ако је издвајање списка могуће извршити касније — у поступку по жалби на првостепену пресуду, поставља се питање због чега онда то не би било могуће и раније, пре жалбеног поступка. Друго је, међутим, питање, и независно од овога, да ли се веће првостепеног суда пре издвајања списка упознало са његовим садржајем. А, и ако јесте, то још увек не значи да је суд на основу таквог списка засновао своју одлуку. Но, у сваком случају, реч је о околностима

због којих се, ако постоје, може нападати првостепена пресуда, а не решење о издвајању списка”.

(Решење Врховног војног суда ВКР број 58/89 од 30. VIII 1989)

НАПОМЕНА: Види и пресуду Врховног суда Србије Кж 334/89 од 30. V 1989. — „Судска пракса”, бр. 4/90, стр. 31.

ПРИМАЊЕ МИТА

(Чл. 254. КЗС)

Код кривичног дела давања и примања мита није довољно утврдити само да је одговорно лице примило поклон и извршило одређену радњу која је инкриминисана, већ се мора утврдити да ли та радња спада у делокруг његовог овлашћења.

Из о б р а з л о ж е њ а :

„У односу на кривично дело давања и примања мита, првостепена пресуда садржи битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. став 1. тачка 11. ЗКП.

Та битна повреда поступка састоји се у недостатку разлога о својству оптуженог, што је битно за постојање кривичног дела примања мита из члана 254. став 5. у вези са ставом 3. КЗС. Наиме, извршилац кривичног дела примања мита у свим својим облицима, може бити само службено и одговорно лице у чији круг послова спада радња коју је предузело или пропустило да предузме.

Првостепени суд је утврдио да је оптужени у време извршења дела био одговорно лице, али то није довољно, јер је остало неразјашњено да ли радња коју је извршио спада у делокруг његовог овлашћења или не.

Овај недостатак ће се отклонити у поновном поступку и оценити да ли у радњама оптуженог постоје битни елементи овог или неког другог кривичног дела, евентуално кривичног

дела противзаконитог посредовања из члана 253. КЗС.”

(Пресуда Врховног суда Србије Кж 590/89 и Окружног суда у Београду К 257/88 од 31. III 1989)

ФАЛСИФИКОВАЊЕ СЛУЖБЕНЕ ИСПРАВЕ

(Чл. 208. ст. 3. и 1. КЗВ)

Када пословођа продавнице пописној комисији диктира нетачне податке о врсти и количини робе у продавници и када пописна комисија унесе те податке у пописне листе робе које и пословођа потпише, тиме он не чини кривично дело фалсификовања службене исправе из члана 208. став 3. у вези са ставом 1. Кривичног закона САН Војводине.

Првостепеном пресудом је оптужени оглашен кривим због кривичног дела фалсификовања службене исправе из члана 208. став 3. у вези са ставом 1. КЗВ.

Врховни суд Војводине испитујући побијану пресуду поводом жалбе браниоца оптуженог, по службеној дужности је установио да је она донета, на штету оптуженог, повредом Кривичног закона из члана 365. тачка 1. ЗКП, па је оптуженог на основу члана 350. тачка 1. ЗКП ослободио оптужбе за кривично дело фалсификовања службене исправе из члана 208. став 3. у вези са ставом 1. КЗВ.

Из о б р а з л о ж е њ а :

Оптужени је приликом годишњег пописа робе пописној комисији диктирао нетачне податке о количини робе у продавници у којој је он био пословођа, и пописна комисија је ове нетачне податке унела у пописне листе, дакле службене исправе. Ове податке је оптужени диктирао у својству пословође продавнице, тј. рачунополагача, одговорног лица, а по-

ред тога ставио и свој потпис на пописне листе. По оцени жалбеног суда у овим радњама се не стичу обележја кривичног дела фалсификовања службене исправе из члана 208. став 3. у вези са ставом 1. КЗВ. Ово, из разлога, што је у члану 31. став 1. Закона о књиговодству („Сл.лист СФРЈ”, број 25/81) који је важио у време извршења дела које се оптуженом ставља на терет наредбено, да попис врши пописна комисија коју образује орган управљања организације удруженог рада, и ова је комисија према ставу 2. наведеног члана одговорна за тачност стања утврђеног пописом. Сем тога, потпис пословође продавнице на пописним листама нема значај овере тачности садржине тих пописних листа, већ представља доказ да је пословођа продавнице присуствовао попису, за разлику од потписа чланова пописне комисије, који управо имају значај овере тачности садржине пописних листа, јер су чланови пописне комисије ти који су дужни, да у пописне листе унесу податке о количини робе коју су заиста затекли, и који су и одговорни за садржину пописних листа.

Према томе, како из чињеничног описа радњи извршењу тог у изреци првостепене пресуде и утврђеног чињеничног стања из напред наведених разлога, не произилази, да је оптужени у вршењу своје службене дужности пословође продавнице био овлашћен за сачињење службених исправа у питању (пописна листа), нити је унео неистините податке у ове службене исправе, или својим потписом оверио поменуте пописне листе са неистинитом садржином, нити је пак, својим потписом омогућио прављење службених исправа са неистинитом садржином, то се по оцени овог суда, у инкриминисаним радњама оптуженог, не исцрпљују законска обележја кривичног дела фалсификовања службене исправе

из члана 208. став 3. у вези са ставом 1. КЗВ.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кж. 290/89 од 14. XII 1989)

ЖАЛБА ПРОТИВ НАРЕДБЕ

(Чл. 181. ЗКП)

Против наредбе без обзира што је ова донета у форми решења жалба није дозвољена.

Против такве одлуке се на основу члана 181. став 1. Закона о кривичном поступку може изјавити притужба председнику суда пред којим се води поступак.

Побијаним решењем одређено је психијатријско вештачење прегледом окривљеног без ограничавања његове слободе, са поуком да странке против овог решења могу изјавити жалбу.

Оптужени и његов бранилац су поднели жалбу против првостепеног решења.

Врховни суд Војводине је установио да жалбе окривљеног и његовог браниоца нису дозвољене.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Према члану 242. став 1. ЗКП вештачење одређује писменом наредбом орган који води поступак. У наредби ће се навести, у погледу којих чињеница се врши вештачење, коме се исто поверава, и коначно, да се наредба доставља странкама.

Закон о кривичном поступку је изричито предвидео сваку одлуку која се може донети у кривичном поступку (члан 115. став 1. ЗКП), одредио који орган може и у којој процесној ситуацији донети неку од одлука, и у ком облику се може донети одређена одлука.

У конкретном случају, нема сумње да је по својој садржини побијана одлука „наредба”, па је тако треба и третирати, а посебно, што је према

цитираном законском пропису такав облик у овом случају требао првостепени суд дати својој одлуци. Наиме, побијана одлука је донета на основу члана 258. став 1. ЗКП, а изричито је наведено, да се ради о психијатријском прегледу, који се у смислу члана 242. став 1. ЗКП одређује наредбом, а не решењем како је то учинио првостепени суд. Дакле, овде се не ради о посматрању које представља ограничење слободе оптуженог, када се о томе одлучује решењем, како је то предвиђено чланом 258. став 2. ЗКП.

Све ово је веома значајно, јер је општа и заједничка карактеристика свих наредби, па и конкретне, коју је донео првостепени суд, у томе што против наредбе нема никаквог правног лека. Закон о кривичном поступку, ни у једној одредби, додуше, није изричито предвидео, да је жалба или било који други правни лек — против наредбе искључена, али из других — несумњивих — јасних — одредаба произилази да жалба против наредбе није дозвољена. Наиме, ЗКП садржи разрађен систем жалбе против решења, и против пресуде, али нема одговарајућих одредаба у погледу наредби.

Ако странка сматра да је доношењем одређене наредбе повређен закон или да није било места доношењу наредбе, онда може поднети пријужбу — на основу члана 181. став 1. ЗКП.

При свему томе, свакако је од значаја рећи, да чињеница, што против наредбе нема места жалби не угрожава права странке, јер се путем наредбе никад ништа коначно не одређује, већ се наредбом само обезбеђује нормално одвијање и окончање кривичног поступка.

На основу изложеног, овај суд налази, да се у конкретном случају ради о наредби, услед чега жалба у овом случају није дозвољена.

(Врховни суд Војводине, решење бр. Кж. 424/89 од 22. XII 1989)

ПОВРЕДА ПРАВА НА ОДБРАНУ У ПРВОСТЕПЕНОМ И ДРУГОСТЕПЕНОМ ПОСТУПКУ

(Чл. 427. ЗКП)

Пропуст другостепеног суда да у решењу којим је укинуо првостепену пресуду оцени одређене жалбене наводе осуђеног, као и пропуст првостепеног и другостепеног суда да у поновном поступку оцени те наводе не представља повреду права на одбрану осуђеног, под условом, да осуђени у поновном поступку није поновио ове наводе.

Првостепеном и другостепеном пресудом донетом у поновном поступку, осуђени је оглашен кривим, за одређено кривично дело за које му је изречена одговарајућа казна.

У захтеву за ванредно преиспитивање правноснажне пресуде се, између осталог, наводи, да су побијане пресуде донете уз повреду права на одбрану осуђеног, јер у поновном поступку, првостепени и другостепени суд, нису оценили његове жалбене наводе и предлоге, које је он изнео у жалби на ранију првостепену пресуду коју је по тој жалби укинуо другостепени суд.

Врховни суд Војводине није прихватио ове наводе.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Неосновано се у захтеву истиче да је повређено право на одбрану осуђеног. Тачан је навод, да је у жалби на ранију првостепену пресуду одбрана осуђеног између осталог предложила, да се путем вештака психијатра утврди да ли је осуђени у време извршења кривичног дела био урачунљив, и да другостепени суд, у ранијем жалбеном поступку, поводом тога предлога, није донео одлуку. Поводом те жалбе је ранија првостепена пресуда укинута, и предмет враћен првостепеном суду, на поновно суђење. Међутим, у по-

новном првостепеном и другостепеном поступку одбрана осуђеног иако је то у смислу члана 390. став 2. ЗКП могла, није стављала овај предлог, нити је доводила у питање урачуњљивост осуђеног, па га овај суд налази да пропусти другостепеног суда да одлучи о предлогу одбране истакнутом у ранијем поступку, не може бити истицана у захтеву за ванредно преиспитивање нове правноснажне пресуде донете у поновном поступку, нити представљати повреду права осуђеног на одбрану која би била од утицаја на доношење правилне пресуде.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кзп. 61/89 од 19. VII 1989)

ПОСТУПАК СТЕЧАЈА – РОК У КОЈЕМ ПОВЕРИЛАЦ МОЖЕ ПОКРЕНУТИ ПАРНИЦУ РАДИ УТВРЂИВАЊА ОСПОРЕНОГ ПОТРАЖИВАЊА

Рок од 8 дана из члана 215. став 1. Закона о санацији и престанку организација удруженог рада није преклузивни рок, па поверилац може покренути парницу за утврђивање оспореног потраживања до рочишта за главну деобу стечајне масе. Међутим, потраживање поверилаца који су покренули парницу за утврђивање по протеклу рока од 8 дана од дана достављања решења о упућивању на парницу, узме се у обзир само ако је у парничном поступку правомерно утврђено потраживање до дана главне деобе стечајне масе.

Из образложења:

Одредбом члана 215. став 1. Закона о санацији и престанку организација удруженог рада („Сл. лист СФРЈ”, број 72/86, 42/87, 75/87, 69/88) који закон је био на снази у спорно време, прописано је да ће стечајно веће решењем упутити повериоца чије је потраживање оспорено да у року од 8 дана од дана достављања решења

покрене поступак ради утврђивања оспореног потраживања.

Међутим, овај суд сматра да тај рок од 8 дана није преклузиван и да се тужба може поднети, односно поступак покренути и касније, али најкасније до рочишта за главну деобу стечајне масе.

Код овог „прекорачења” рока потраживање се неће узети у обзир ако спор не буде правомерно окончан, односно ако потраживање није одлуком суда правомерно утврђено до главне деобе. Значи, да тужилац у том случају сноси последице као што их носе и сви повериоци који су поднели пријаву потраживања ван одређеног рока, што произилази из одредбе члана 214. став 4. Закона о санацији и престанку организација удруженог рада.

(Решење Врховног суда Војводине, бр. Пж. 907/89 од 24. I 1990)

ПОЧЕТАК ТОКА ЗАСТАРЕЛОСТИ ПОТРАЖИВАЊА У НОВЦУ НАКНАДЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

Почетак тока застарелости потраживања у новцу накнаде материјалне штете рачуна се од дана када је оштећени дознао за штетника и штету у изворном облику, а не од дана када је поправком оштећене ствари материјална штета претворена у новчану.

Из образложења:

Рок застарелости потраживања накнаде штете почиње тећи од дана када је оштећени дознао за штету и лице које је штету причинило. Сазнање за штету подразумева не само сазнање о постојању саме штете већ и елемената на основу којих се одређује њена висина. Тужилац је сазнао за штету 5. јула 1989. године тј. на дан када се штета догодила. За обим штете сазнао је на дан када је комисијским записницима утврђен обим штете и потребне радње за њено

отклањање. Тај записник сачињен је у јулу месецу 1989. године, па је тужилац већ тада, према одредби члана 186. ЗОО, могао тражити од туженог да отклони штету. Због тога од дана сазнања за обим материјалне штете тече рок застарелости од 3 године. То што је тужилац касније извршио поправку оштећене ствари и на тај начин материјалну штету претворио у новчану нема значаја на дан настанка обавезе туженог да ту штету надокнади, односно нема значаја на почетак тока застарелости накнаде штете.

Како је тужба у овој ствари поднесена 30. августа 1982. године, то је, према томе од дана настанка штете и сазнања за штету, до дана подношења тужбе, протскао рок застарелости од 3 године предвиђен у одредби члана 376. ЗОО, како је то правилно утврдио и првостепени суд у побијаној пресуди.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Пж. 936/89 од 31. I 1990)

УКИДАЊЕ ПОТВРДЕ О ИЗВРШНОСТИ

За укидање неосноване потврде о извршности судске одлуке није предвиђен рок, па се то укидање може извршити у свако доба кад су испуњени услови за то.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Погрешно је првостепени суд сматрао да захтев тужиоца од 22. новембра 1989. године за укидање потврде о извршности судске одлуке није благовремен, па је због тога учинио битну повреду одредаба ЗПП-а када је тај захтев одбацио као неблаговремен.

Тужилац је тврдио да му првостепена пресуда није достављена, па због тога потврда о извршности те пресуде је неоснована. За такав предлог у закону није прописан рок. У одредби члана 36. став 3. ЗПП-а пред-

виђено је да ће неосновану потврду о извршности укинута решењем првостепени суд на предлог странке, или по службеној дужности. Одлука о укидању потврде о извршности може се донети у свако доба ако су за то испуњени услови, односно ако не постоје чињенице потребне за правноснажност одлуке.

Како је тужилац тврдио да потврда о извршности није основана, јер му првостепена пресуда није достављена, то је првостепени суд био дужан да спроведе поступак ради утврђивања да ли је туженом достављена првостепена пресуда, па тек у зависности од тога да одбије предлог ако је достављање извршено правилно, односно да укине потврду о извршности и изврши достављање првостепене пресуде, ако то није било учињено раније.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Пж. 957/89 од 31. I 1990)

ФИЗИЧКА ДЕОБА СУВЛАСНИШТВА

(Чл. 17. Закона о грађевинском земљишту)

Физичка деоба сувласништва породичне стамбене зграде саграђене на градском грађевинском земљишту у друштвеној својини може се одредити и тако да неком од сувласника зграде, на његов захтев, припадне у део право коришћења на делу грађевинског земљишта ако је оно по урбанистичким прописима дељиво.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Након што је размотрио све списе, а полазећи од навода ревизије, овај суд је у седници већа закључио да је ревизија предлагача основана. Одредујући деобу сувласништва странака на спорним непокретностима њиховом јавном продајом са поделом цене судови сагласно утврђују да су

странке сувласници непокретности у по 1/6 и да њихова физичка деоба на такве делове није могућа. То утврђење је по нахођењу овог суда непотпуно у смислу одредби члана 395. став 2. ЗПП-у.

Предлагачи траже физичку деобу куће са плацем од 0.32.96 ha на којој су са противницима сувласници у наведеним једнаким уделитема. При томе износе и свој предлог да им се на име њихових сувласничких удела додели заједно у њихово сувласништво одговарајући део плаца с обзиром да су заинтересовани за изградњу породичне стамбене зграде, а с тим у вези њихови противници желе да њихови удели остану у сувласничкој заједници од 4/6 ради продаје. О таквим предлозима странака требало је расправљати и одлучити.

И спорно сувласништво се може поделити тако да предлагачи постану сувласници на једном делу, а противници сувласници на другом делу непокретности (једни на делу плаца, а други на другом делу плаца са кућом). За прихватање таквог предлога потребно је утврдити да ли би таква деоба извршена на основу величине сувласничких удела, вредности плаца и куће била дозвољена по посебним урбанистичким и другим прописима, јер је иначе као таква у начелу дозвољена с обзиром на одредбе члана 17. Закона о грађевинском земљишту САПВ („Сл. лист САПВ”, број 19/86) При томе се не тражи сагласност деобара, али се о њиховим оправданим интересима мора водити рачуна.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Рев. 118/90 од 21. II 1990)

ПРЕДМЕТ УГОВОРА О КУПОПРОДАЈИ НЕПОКРЕТНОСТИ

Предмет уговора о купопродаји је она непокретност која је фактички продата и предата у посед купцу, а не она која је наведена у уговору.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Насупрот погрешном материјално-правном становишту судова, позивање првотуженог од стране тужиоца на мировно веће ради предаје поседа спорне парцеле 1975. године, уз одбијање туженог да преда парцелу, нема дејство прекида одржаја на страни првотуженог на спорној парцели, у смислу тада важећег правног правила грађанског права (параграф 1497 бившег ОГЗ) и члана 32. Закона о застарелости потраживања („Сл. лист ФНРЈ”, број 40/53), који се на овај случај за 1975. годину имају применити. Стога судови погрешно примењују касније донете законе и то Закон о основним својинско-правним односима и ЗОО. Према члану 32. Закона о застарелости потраживања, застареваше (аналогно одржај) се прекида подизањем тужбе и сваком другом радном повериоца против дужника пред судом (само пред судом у сврху утврђивања, обезбеђења или остварења потраживања, а по параграфу 1497 бившег ОГЗ, доспелост и застара прекидају се позивањем или ако је онај коме то право пристоји позвао другу страну суд и тужба се буде уредно пројужила.

Позив првотуженог на мировно веће могло би, под одређеним условима, бити од значаја, али за оцену савесности државине првотуженог у односу на спорну парцелу. Међутим, судови то нису ценили нити су утврђене битне чињенице од којих зависи оцена о савесности државине, која се иначе претпоставља. Међутим, иако је тужилац уписан као власник спорне парцеле у земљишној књизи, ако он стварно није стекао својину исте парцеле на основу наведеног купопродајног уговора, онда његово наведено позивање првотуженог на мировно веће нема утицај на савесност поседа првотуженог. Исто тако је првотужени већ на основу купопродајног уговора из 1958. године постао власник спорне парцеле, онда се питање савесности после исте не може ни поставити.

Стога је неопходно првенствено утврдити да ли је тужилац већ тада на основу уговора о купопродаји од 1958. или 1959. године постао власник спорне непокретности, која је у уговору наведена, или оне која му је фактички продата и предата у posed, као и то да ли је првотужени на основу купопродајног уговора из 1958. године постао власник парцеле број 4586 и 4587 које су у овом уговору наведене или власник спорне парцеле која му је фактички продата и предата у posed. Треба имати у виду правило, да је предмет уговора не она непокретност која је у уговору наведена, него је то она некретнина која је фактички продата и предата у posed.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Гзз. 4/90 од 7. II 1990)

ПРЕТПОСТАВКА УЗРОЧНОСТИ

(Чл. 173. 300)

Код утврђења узрочне везе између штете и опасне ствари треба имати у виду да закон прописује да се та узрочност претпоставља.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Ни један изведен доказ у парници није упућивао на постојање конкретне узрочне везе између штете, на аутомобилу тужиоца и недозвољене радње гостију из мотела или каквог запреног возила. Стога је непоуздан закључак о узроку штете ваљало да првостепени суд утврди и чињенице да ли је критичном приликом било уочено недозвољено понашање гостију из мотела, скопчано са проузроковањем штете уопште, затим да ли је објективно било могуће да запрежно возило које само пролази коловозом, без намере паркирања испред мотела, оштети аутомобил тужиоца, а имајући у виду његов положај у односу на коловоз или се пак с обзиром на место где је возило било

паркирано, те саобраћај осталих моторних возила поред овог места и њихов број може основано претпоставити да је непознато моторно возило проузроковало штету у овом случају. При закључивању о узроку штете мора се имати у виду чињеница да се данас као најчешће најбројније штете појављују управо оне изазване моторним возилима због њиховог великог броја, брзине којом се крећу, да по својим својствима представљају опасну ствар због чега у случају да се не докаже да је штета настала на други начин, постоји основана претпоставка о томе да је узрок штете моторно возило. О постојању те претпоставке као извесне и вероватне изјаснили су се вештак и сведок, саслушани радник милиције, који је извршио увиђај након што је тужилац штете уочио. Оцена исказа поменутих у напред реченом светлу је изостала.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Рев. 84/90 од 7. II 1990)

ОБЈЕКТИВНА ОДГОВОРНОСТ

(Чл. 174. и 177. 300)

Ималац опасне ствари не ослобађа се потпуно од одговорности за накнаду штете када је знао да се оштећени у току употребе те ствари и даље понаша супротно његовом упозорењу.

И з о б р а з л о ж е њ а :

Нижестепени судови су одбили тужбени захтев тужитељице против туженог као власника — имаоца опасне ствари ради накнаде штете и обавезали су тужитељицу да накнади све трошкове парничног поступка. Ревизијски суд је усвојио ревизију тужитељице, укинуо је пресуде нижестепених судова и предмет вратио првостепеном суду на поновно суђење. Према утврђењу нижестепених судова, тужитељица је на дан настанка штете, у току убацивања у

комбајн отпалог кукуруза, саплела се и услед пада ваљак комбајна је проузроковао тешку телесну повреду тужитељици. Према чињеничном и правном закључку нижестепених судова штета је настала искључивим дејством тужитељице, која је деловала у близини опасног погона, противно упутствима власника опасне ствари. Према оцени ревизијског суда, с обзиром да је имаалац — власник комбајна имао знања о таквом понашању — деловању тужитељице, како на дан пре настанка штете, тако и на дан настанка штете, радња оштећеног у настанку штете не представља неотклоњиво дејство из члана 177. став 1. и 2. Закона о облигационим односима које искључује одговорност имаоца — власника опасне ствари за насталу штету. Таква радња тужитељице има значај само код утврђења сразмера подељене одговорности за насталу штету.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Рев. 61/90 од 7. II 1990)

СУСТАНАРСКИ СТАН

(Чл. 90—99. ЗСО)

Не ради се о сустанарским становама када носиоци станарског права низ година користе одвојено стамбене просторије као два засебна стана, без иједне заједничке просторије иако су у грађевинском и функционалном смислу станови пројектовани као једна целина.

Из образложења:

Судови су утврдили да је тужитељица носилац станарског права на предметном стану, који се састоји од две собе, предсобља и WC-а укупне површине од 53,11 m². Тужени је носилац станарског права на двособном стану у истој згради који се састоји од две собе, купатила, WC-а, ходника, оставе, кухиње, једне собице и терасе. У грађевинском и функционалном смислу станови странака су про-

јектовани и изграђени као једна целина најближа четворособном стану. Странке не користе заједнички ни једну просторију. Станови нису никад бодовани као сустанарски већ су се у евиденцији водили као два посебна стана. Свој стан тужитељица са породицом користи 15 година. Стан не задовољава јединственим техничким условима за становање у друштвеној стамбеној згради („Сл. лист САПВ”, број 19/81). Тужени стан користи такође са својом породицом, укупне површине од 64,17 m², у њега улази преко терасе, има све просторије потребне за један двособан стан, међутим, састав и распоред просторија не задовољава такође јединствене прописане техничке услове. Између станова постоје три заједничка зида који не испуњавају услове јединствених техничких услова за пројектовање и грађење стамбених зграда и станова у погледу дебљине односно пошто два зида имају уграђена врата, која нису зазидана. Стан који сада користи тужени, пре њега користила је J. C., после ње П. Ш., те након ње J. и C. Б., све до њене смрти 1986. године. Тужитељица је још са B. C. заједнички користила терасу за сушење веша, држање намирница и слично, међутим, све то по међусобном споразуму.

На основу тако утврђеног чињеничног стања, нижестепени судови су законито судили наставши да тужбени захтев није основан, пошто у уговорима о коришћењу станова странака, као и њихових правних претходника, нема трага о сустанарском односу, да као сустанарски станови нису ни бодовани, да у том својству нису ни евидентирани, да их дакле, као одвојене и сами корисници односно носиоци станарских права тако користе дуги низ година, те да практично, осим терасе која се заједничко користи по споразуму, заједничких просторија нема.

(Пресуда Врховног суда Војводине бр. Рев. 137/90 од 21. II 1990)

Чл. 7. и 8. ЗПП

Суд није овлашћен да одбије тужбени захтев уз образложење да није био у стању да утврди основаност тужбеног захтева.

Из образложења:

Према утврђењу судова у предметној парници спорно је да ли је штету на возилу тужиоца проузроковало непознато моторно возило, у ком случају би тужени био обавезан да ову штету накнади или је штета настала радњом другог.

У разлозима зашто налази да тужбени захтев није основан првостепени суд наводи да се из изведених доказа може закључити да је штету проузроковало непознато моторно возило али да се не може искључити ни могућност да је штета на возилу причињена на други начин.

Налазећи да на поуздан и сигуран начин није утврђено да је до штете дошло од стране непознатог моторног возила закључује првостепени суд да тужитељ није доказао основ тужбеног захтева те овај захтев одбија.

Другостепени суд у разлозима прихвата као правилан предњи закључак првостепеног суда и додаје да још постоји могућност, будући да је штета настала за време док се возило тужиоца налазило паркирано испред мотела, да су га оштетили гости мотела, у алкохолисаном стању или да је штету проузроковало какво запречно возило.

Међутим, по ошени овог Врховног суда није овлашћен суд да одбије тужбени захтев уз образложење да није био у стању да утврди основаност тужбеног захтева. Правила поступка, прописана Законом о парничном поступку обавезују суд да утврди материјалну истину у границама објективних могућности. То значи да су судови били дужни да утврде правно релевантне чињенице

из којих би следио закључак о томе ко је проузроковао предметну штету. (Решење Врховног суда Војводине бр. Рев. 84/90 од 7. II 1990)

ПОНАВЉАЊЕ ПОСТУПКА

(Чл. 421. тач. 9. ЗПП)

Мишљење стручних лица која нису у поступку коришћена као докази не сматрају се новим доказима и нису основ за понављање парничног поступка.

Из образложења:

Према сагласном утврђењу судова напред наведеном пресудом првостепеног суда донесеном у поступку чије понављање тужиља тражи одбијен је њен захтев за поништај спорног уговора о доживотном издржавању, јер је утврђено да је сада покојна мајка странака као уговорна страна била способна за закључење тог уговора. Свој предлог за понављање поступка тужиља заснива на мишљењу професора лекара од 13. маја 1989. године датом ван поступка у овој парници и после доношења пресуде овог суда као ревизијског од 14. септембра 1988. године којом је тужиљина ревизија одбијена, а према коме мишљењу се може посумњати у пословну способност мајке странака у време закључења спорног уговора. При таквим околностима судови су законито поступили када су одбили тужиљин предлог за понављање поступка.

У члану 421. тачка 9. ЗПП-а прописано је да се поступак који је одлуком суда правноснажно завршен може по предлогу странке поновити ако странка сазна за нове чињенице или нађе или стекне могућност да употреби нове доказе на основу којих је за странку могла бити донета повољнија одлука да су те чињенице или докази били употребљени у ранијем поступку. Ти услови у окол-

ностима овог спора нису испуњени. Ван поступка у парници дато мишљење лекара о спорној пословној способности једног уговорника из спорног уговора није у смислу наведених законских одредби нова чињеница, па због тога и не може у смислу истих одредби послужити као основ за понављање поступка. То не због тога што је у овом случају мишљење дато после правноснажног завршетка поступка, већ због тога што мишљења стручних лица ако нису дата по тражењу суда и у поступку код суда употребљена — коришћена као докази не сматрају се доказима у смислу Закона о парничном поступку.

(Решење Врховног суда Војводине бр. Рев. 179/90 од 7. III 1990)

НЕДОПУШТЕНОСТ ИЗВРШЕЊА

(Чл. 56. и 57. Закона о извршном поступку)

Недопуштеност одређеног извршења може се тражити од стране трећег лица само под претпоставкама уложеног приговора и упућивања на парницу од стране суда.

Из образложења:

Тужбом тужитељица је тражила да се утврди недопуштеност извршења у којем поступку је тужитељица са свим стварима исељена из стана. Извршни поступак није вођен против тужитељице, већ против њене кћерке, која је према извршној исправи била дужна стан ослобођен

од лица и ствари предати повериоцу. Тужитељица у том извршном поступку, међутим, никакав приговор, а до окончања извршног поступка, није улагала. У том извршном поступку она је чак дала изјаву да ће се у року од 7 дана иселити, што је касније и учинила.

Код таквог стања ствари када тужитељица као треће лице није у извршном поступку уложила приговор против извршења којим би тражила да се извршење због одређених разлога прогласи недопуштеним, а нити од стране извршног суда била упућена на парницу, онда под свим претпоставкама она и није била овлашћена покренути парницу, а ради проглашења да је извршење из одређених разлога, недопуштено. Недопуштеност извршења могла се тражити само под претпоставком уложеног приговора и упућивања на парницу од стране извршног суда, а у смислу члана 56. и 57. Закона о извршном поступку. Како тужитељица на основу изложеног није могла са успехом остварити постављени тужбени захтев, то је првостепени суд правилно и законито судио, а када је тај тужбени захтев као неоснован одбио. Истицање жалбе да је тужитељица била носилац станарског права, да јој то право није престало и да стога има право на коришћење стана, на основу утврђеног нису могла бити уважена, па је жалба тужитељице одбијена и првостепена пресуда потврђена.

(Пресуда Окружног суда у Сомбору бр. Гж. 139/90 од 28. II 1990)

Приредио
Александар Воргић
адвокат у Новом Саду

Сарадња адвокатских комора Ниша и Новог Сада

ТРЕЋИ СУСРЕТ КОЛЕГА И ПРИЈАТЕЉА

У здравицама изречене жеље приликом првог боравка новосадских адвоката у Нишу, у пролеће 1989. године, да сусрет адвоката Ниша и Новог Сада постане традиционално дружење колега и пријатеља, добиле су потврду 2. VI 1990. године, када су адвокати из Ниша и околних места поново били домаћини својим колегама, а сада већ и пријатељима из Новог Сада.

Улогу домаћина, осим колега из Ниша, овога пута имали су и адвокати из Врања, Лесковца и Бујановца, јер је у жељи да трећи по реду сусрет протекне у што садржајнијој атмосфери, организован излет до Врања и манастира Прохор Пчињски.

Другог дана свог боравка, гости из Новог Сада, заједно са својим гостољубивим домаћинима, обишли су Врање, родну кућу Боре Станковића и музеј.

Поред размене професионалних искустава, није изостало ни „огледање” у игри и песми, уз чувену врањанску музику.

Следећи сусрет адвоката Ниша и Новог Сада биће најесен у Новом Саду.

Вукадин Поповић

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, одржаној 30. марта 1990. г., донета су следећа решења:

1. Упутује се у Именик адвоката АКВ, Дамески Благоје, дипл. правник из Новог Сада, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Браће Дроњак 17/10, са даном 6. април 1990.

2. Уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, Веселиновић Предраг, рођен 4.4.1962. године, са седиштем адв. канцеларије у Новом Саду у ул. Масариковој бр. 1, са даном 30.3.1990.

3. Уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Шоти Феђа, дипл. правник из Н. Сада, рођен 19.12.1947. године, са седиштем адвокатске канцеларије у Н. Саду, ул. Душана Даниловића бр. 9, са даном 01.04.1990.

4. Уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Секулић Драгомир, дипл. правник из Новог Сада, рођен 02.02.1954. године, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Гусларска ул. бр. 6, са даном 30.03.1990.

5. Уписује се у Именик адвоката АКВ Кондан Емилијан, рођен 25.09.1959. у Владимировцу, са седиштем адвокатске канцеларије у Алибунару, Ж. Зрењанина бр. 6, са даном 30.03.1990.

6. Уписује се у Именик адвоката АКВ Голијанин Војин, рођен 20.01.1942. године у Забојској, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Трг ЈНА бр. 9, са даном 30.03.1990.

7. Уписује се у Именик адвоката АКВ Ђурчок Павел, рођен 05.04.1956. године у Арацу, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, ул. 29. новембра 33, са даном 30.03.1990.

8. Уписује се у Именик адвоката АКВ Петрик Јелена, рођена 19.11.1961. год. у Суботици, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Банатска 5/а, са даном 30.03.1990.

9. Уписује се у Именик адвоката АКВ Влаховић Милорад, рођен 9.10.1960. г. у Требињу, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Његошева бр. 1, а са даном 01.04.1990.

10. Уписује се у Именик адвоката АКВ Лацков Слободан, рођен 31.08.1952. г. у Панчеву, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Д. Туцовића бр. 22, са даном 30.03.1990.

11. Уписује се у Именик адвоката АКВ Мрдовић Радмила, рођена 15.12.1953.г. у Београду, са седиштем адвокатске канцеларије у Долову, Дом културе „25. мај”, М. Тита 36, са даном 01.04.1990.

12. Уписује се у Именик адвоката АКВ Ђокић Снежана, дипл. правник из Београда, рођена 07.01.1960. г. у Београду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Д. Васиљева бр. 9, са даном полагања заклетве.

13. Уписује се у Именик адвоката АКВ Девчић Жељко, рођен 29. 11. 1962.г. у Земуну, са седиштем адвокатске канцеларије у Пећинцима, С. Бајића 135, са даном полагања свечане изјаве.

14. Брише се из Именика адвоката АКВ Саичић Бранко, адвокат у Зрењанину, због одласка у пензију, са даном 31.03.1990. г. За преузиматеља канцеларије се одређује Жива Стеван, адвокат у Зрењанину. Саичић Бранко задржава чланство у Фонду посмртнине.

15. Уписује се у Именик адвокатских приправника Кострешевић Владенка, рођена 24.06.1962.г. у Челионцу, са адвокатско-приправничком вежбом код Селаковић Светлане, адвоката у Новом Саду, са даном 30.03.1990.

16. Уписује се у Именик адвокатских приправника Кривокућа Радослав рођен 26.09.1951.г. у Ошацима, са адвокатско-приправничком вежбом код Пухаловић Александра, адвоката у Новом Саду, са даном 30.03.1990.

17. Уписује се у Именик адвокатских приправника Митровић Милош, рођен 27.10.1964.г. у Ср. Митровици, са адвокатско-приправничком вежбом код Милић Владимира, адвоката у Ср. Митровици, са даном 30.03.1990.

18. Уписује се у Именик адвокатских приправника АКВ Грковић Нада, рођена 03.03.1964.г. у Руми, са адвокатско-приправничком вежбом код Мисиркић Ђорђа, адвоката у Руми, са даном 30.03.1990.

19. Уписује се у Именик адвокатских приправника АКВ, Јањић Јелена, рођена 20.08.1965.г. са адвокатско-приправничком вежбом код Матић Ђорђа, адвоката у Зрењанину, са даном 30.03.1990.

20. Уписује се у Именик адвокатских приправника АКВ, Јанузовић Мирјана, рођена 10.06.1962.г. са адвокатско-приправничком вежбом код Љиљане Павловић-Бојовић, адвоката у Новом Саду, са даном 30.03.1990.

21. Брише се из Именика адвокатских приправника АКВ Милошев Слађана, адвокатски приправник код Вукоњански Благоја, адвоката у Б. Паланци, због истека приправничког стажа, са даном 06.03.1990.

22. Брише се из Именика адвокатских приправника Бернат Маргита, адвокатски приправник код Колесар Федора, адвоката у Новом Саду, због прекида стажа, са даном 15.03.1990.

23. Узима се на знање да је Нонин Глиша, адвокат у Б.П.Селу, преселио седиште своје канцеларије у Бачко Градиште, Р. Кончара 1/а, са даном 01.04.1990.

24. Узима се на знање да су Веселиновић Стеван и Веселиновић Предраг, адвокати у Новом Саду, основали Удружену адвокатску канцеларију, са седиштем у Новом Саду, Масарикова 1, са даном 1.04.1990.

25. Узима се на знање да је Веселиновић Стеван, члан РЗ „Законитост“, иступио из АРЗ, са даном 31.03.1990.г.

26. Продужава се адвокатско-приправничка вежба адвокатском приправнику Масловарић Биљани до 15.03.1991.

27. Евидентира се уговор о пружању правне помоћи закључен између Вујков Франје, адвоката у Суботици и Р.О. Завода за заштиту здравства из Суботице.

28. Одобрава се новчана помоћ у износу од 1.000 динара Савезу друштава Војводине за борбу против рака. Налаже се администрацији Коморе да ову одлуку реализује.

29. Адвокати Хоровиц Владимир и Хоровиц-Вавић Александра раскинули су уговор о вођењу заједничке адвокатске канцеларије.

30. Узима се на знање да је адвокатски приправник Бранков Јелена, од 01.04.1990. на адвокатско-приправничкој вежби код Федора Колесара, адвоката у Новом Саду.

Управни одбор

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора АКВ, одржаној у Новом Саду 29. 06. 1990. године, донете су следеће одлуке:

1. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Ђокић Снежана, рођена 7.01.1960. године у Београду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Душана Васиљева бр. 22, а са даном 29.06.1990. године.

2. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Балешевић Нада, рођена 01.01.1959. године у Цивљане, Книн, са седиштем адвокатске канцеларије у Старој Пазови, Бориса Кидрича бр. 28, а са даном 29.06.1990. године.

3. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Миљачки Стеван, рођен 07.12.1958. године у Бајмоку, Суботица, са седиштем адвокатске канцеларије у Бајмоку, Југ Богдана ул. 2/А, а са даном 29.06.1990. године.

4. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Јовичин др Александар, рођен 04.06.1936. године у Новом Саду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Булевар 23. октобра бр. 23/Л, а са даном 02.07.1990. године.

5. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Гузина Милорад, рођен 11.09.1961. године у Суботици, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Пап Павла бр. 31, а са даном 29.06.1990. године.

6. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Букарица Радмила, рођена 14.09.1953. године у Бечеју, са седиштем адвокатске канцеларије у Бечеју, Петра Драпшина ул. бр. 3—II спрат, а са даном 29.06.1990. године.

7. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Пантелић Миодраг, рођен 22.02.1940. године у Бечу (Аустрија), са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Душана Васиљева ул. бр. 11/III, а са даном 29.06.1990. године.

8. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Мунџић Мирјана, рођена 19.12.1960. године у Новом Саду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Бориса Кидрича ул. бр. 5, а са даном 29.06.1990. године.

9. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Стојачић Татјана, рођена 10.01.1965. године у Шиду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Пут партизанских база бр. 22, а са даном 29.06.1990. године.

10. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Попић Јулија, рођена 15.12.1959. године у Србобрану, са седиштем адвокатске канцеларије у Србобрану, Бориса Кидрича ул. бр.2, а са даном 02.07.1990. године.

11. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Јовић Радивоје, рођен 23.09.1962. године у Земуну, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Змај Јовина ул. бр. 23/1, а са даном 29.06.1990. године.

12. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Јокић Милија, рођен 30.01.1961. године у Бање, Србица, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Трг маршала Тита број 3/1, а са даном 29.06.1990. године.

13. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Десница Биљана, рођена 09.07.1964. године у Новом Саду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Железничка ул. бр. 16, а са даном 29.06.1990. године.

14. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Чапо Нада, рођена 05.11.1960. године у Апатину, са седиштем адвокатске канцеларије у Апатину, Маршала Тита бр. 10, а са даном 29.06.1990. године.

15. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Урошевић Милан, рођен 20.10.1935. године у Браћевцу, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Карађорђева ул. бр. 2—4, а са даном 29.06.1990. године.

16. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Баошић Зоран, рођен 10.04.1962. године у Бања Луци, са седиштем адвокатске канцеларије у Инђији, Буре Пуцара ул. бр. 13, а са даном 29.06.1990. године.

17. Уписује се у Именик адвоката АК Војводине Поптешин Лазар, рођен 16.01.1940. године у Новом Саду, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Народног фронта бр. 19/III, а са даном 29.06.1990. године.

18. Уписује се у Именик адвокатских приправника Вучић Александра, рођена 19.07.1965. године у Новом Саду, са адвокатско-приправничком вежбом код Шећеров Миомира, адвоката у Новом Саду, а са даном 29.06.1990. године.

19. Уписује се у Именик адвокатских приправника Вучковић Светлана рођена 29.03.1966. године у Зрењанину, са адвокатско-приправничком вежбом код Мићовић Д. Милорада, адвоката у Зрењанину, а са даном 29.06.1990. године.

20. Уписује се у Именик адвокатских приправника Кокотовић Мирјана, рођена 08.11.1963. године у Приједору, са адвокатско-приправничком вежбом код Грујићих Ј. Драгоја, адвоката у Пећинцима, а са даном полагања свечане изјаве.

21. Уписује се у Именик адвокатских приправника Бојић Гордана, рођена 25.08.1963. године у Новом Саду, са адвокатско-приправничком вежбом код Богићевић Милана, адвоката у Новом Саду, а са даном 29.06.1990. године.

22. Уписује се у Именик адвокатских приправника Милиновић Гордана, рођена 08.12.1965. године у Зрењанину, са адвокатско-приправничком вежбом код Борал Егона, адвоката у Зрењанину, а са даном 29.06.1990. године.

23. Уписује се у Именик адвокатских приправника Чолак Горан, рођен 22.04.1963. године у Руми, са адвокатско-приправничком вежбом код Грбић Младена, адвоката у Руми, а са даном 29.06.1990. године.

24. Уписује се у Именик адвокатских приправника Гујаш Лидија, рођена 24.02.1965. године у Качареву, а са адвокатско-приправничком вежбом код Стојков Бранка, адвоката у Ковачици, а са даном 29.06.1990. године.

25. Уписује се у Именик адвокатских приправника Шошо Олгица, рођена 21.01.1962. године у Зрењанину, са адвокатско-приправничком вежбом код Томашев Н. Бранислава, адвоката у Зрењанину, а са даном 29.06.1990. године.

26. Уписује се у Именик адвокатских приправника Матић Горан, рођен 15.02.1963. године у Панчеву, са адвокатско-приправничком вежбом код Кесић Љубише, адвоката у Панчеву, а са даном 29.06.1990. године.

27. Брише се из Именика адвоката АК Војводине Јараковић М. Душан, адвокат у Панчеву, због пензионисања, са даном 31.05.1990. године. За преузиматеља адвокатске канцеларије одређује се Ђорђевић Светлана, адвокат у Панчеву. Узима се на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

28. Брише се из Именика адвоката АК Војводине Митровић Миленко, адвокат у Сремској Митровици, због невршења адвокатске делатности, а са даном 29.06.1990. године. За преузиматеља адвокатске канцеларије одређује се Трајковић Борислав, адвокат у Сремској Митровици.

29. Узима се на знање да Станивуковић Горан, адвокат у Новом Саду почев од 01.09.1990. године одлази у САД, Итаса, ради усавршавања на годину дана. Сва права и обавезе адвоката мирују од 01.09.1990. године до 01.09.1991. године. За преузиматеља адвокатске канцеларије одређује се Јовић Радивој, адвокат у Новом Саду.

30. Узима се на знање да је адвокат Радојчић Иван, променио адресу своје адвокатске канцеларије у Србобрану, у улици Иве Лоле Рибара бр. 1, са даном 04.06.1990. године.

31. Узима се на знање да је адвокат Старчевић Страхиња променио адресу своје адвокатске канцеларије у Сомбору у улици Мите Поповића бр. 1, са даном 15.06.1990. године.

32. Узима се на знање да је адвокат Секулић Миодраг променио адресу своје адвокатске канцеларије у Сомбору у улици Мите Поповића бр. 1, са даном 15.06.1990. године.

33. Узима се на знање да је адвокат Курјачки Борислав променио адресу своје адвокатске канцеларије у Сомбору у улици Маршала Тита бр. 10, а са даном 18.06.1990. године.

34. Узима се на знање да је адвокат Бачић Љубомир променио адресу своје адвокатске канцеларије у Сомбору у улици Маршала Тита бр. 10, а са даном 18.06.1990. године.

35. Узима се на знање да је адвокат Трајковић Ђ. Борислав променио адресу своје адвокатске канцеларије у С. Митровици у улици Ђуре Јакшића бр. 27, а са даном 01.07.1990. године.

36. Узима се на знање да је Нонин Глиша, адвокат у Бачком Градишту, оболео 14.09.1989. године и био на боловању до 03.12.1989. године. За време боловања замењивао га је, као привремени заменик Бранков Ђорђе, адвокат у Бечеју, Бориса Кидрича ул. бр. 62.

37. Евидентира се уговор о пружању правне помоћи и адвокатских услуга између Здјелар Мирослава, адвоката у Новом Саду и Угоститељског туристичко-хотелског предузећа „Слобода”, Нови Сад, од 01.06.1990. године.

38. Јашика Никола, адвокат у Инђији, брише се из Именика адвоката АК Војводине, са даном 29.06.1990. године, јер су наступили разлози из чл. 30. ст. 8. Закона о адвокатури и служби правне помоћи. За преузиматеља адвокатске канцеларије Јашика Николе одређује се Филиповић Мирослав, адвокат у Инђији.

Управни одбор

ВРХОВНИ СУД ВОЈВОДИНЕ, пресудом посл. бр. У. 666/90 од 27. јуна 1990. године одбио је тужбу Пашћановић Родољуба из Новог Сада, ради поништења решења Адвокатске коморе Војводине бр. 201/90 од 11. V 1990. године, којим се Пашћановић Родољуб брише из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине.

ВРХОВНИ СУД ВОЈВОДИНЕ, својом пресудом посл. бр. У. 478/90 од 30. маја 1990. године одбио је тужбу Бунић мр Драгана из Новог Сада, ради поништаја решења Адвокатске коморе Војводине бр. 77/90 од 4. априла 1990. године, којим се одбија захтев Бунић Драгана, дипл. правника из Новог Сада, за упис у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине.

Издавачки савет

Милорад Ботић, адвокат у пензији, Нови Сад (председник), проф. др *Тибор Варади*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, проф. др *Славко Царић*, декан Правног факултета у Новом Саду, др *Светислав Радовановић*, судија Уставног суда Војводине, др *Томислав Ђурђевић*, председник Врховног суда Војводине, *Слободан Шовић*, судија Вишег суда у Сремској Митровици, *Живојин Гајић*, судија Вишег суда у Сомбору, *Томислав Лаиновић*, РО „Индекс Хемофарм“ Вршац, *Ђуро Шкрбић*, судија Врховног суда Војводине, *Зоран Вучевић*, адвокат у Новом Саду, др *Сава Грујић*, адвокат у Новом Саду, *Стеван Рончевић*, председник Управног одбора АКВ, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, проф. др *Никола Воргић*, адвокат у пензији, Нови Сад, др *Аурел Лошонц*, адвокат у Суботици и *Сава Савић*, адвокат у Новом Саду.

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник
Мирослав Здјелар
адвокат у Новом Саду

Др *Александар Маркићевић*, адвокат у Новом Саду, *Слободан Бељански*, адвокат у Новом Саду, *Александар Воргић*, адвокат у Новом Саду, *Миливоје Милић*, адвокат у Срем. Митровици, *Александар Грчки*, адвокат у Мољу, *Имре Варади*, адвокат у Зрењанину

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/Л. Телефон: 29-459. Претплата до 1. VII 1990. је 100. – дин. Претплата за иностранство 40 USA долара. Цена једног броја је 20. – дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418 – 18 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и пореза на промет.

Штампа „Црњанин“, Салаксије 66, Раковац

